

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ, ΤΙΣ
ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ
ΠΟΛΙΤΗ

Τίτλος: Μένοντας στη σιωπή-Μετάφραση, Διερμηνεία,
Διαμεσολάβηση-Προκλήσεις και ζητήματα ένταξης προσφύγων και
μεταναστών

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Χριστιάννα Μουρούζη

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:
Φωτεινή Γαζή, Καθηγήτρια, Επιβλέπουσα
Εμμανουήλ Σπυριδάκης, Καθηγητής, Μέλος
Ανδρέας Φερώνας, Καθηγητής, Μέλος

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2022

Copyright © Μουρούζη Χριστιάννα, 2022.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Περιεχόμενα

Περίληψη	5
Abstract.....	6
Ευχαριστίες	7
Εισαγωγή.....	8
Μέρος Α: Βιβλιογραφική ανασκόπηση	10
Κεφάλαιο 1: Οι προσφυγικές ροές στην Ελλάδα και την Ευρώπη- μια σύντομη ιστορική αναδρομή 10	
i. Η περίοδος 2015-2019.....	10
ii. Η περίοδος 2020-2021.....	14
iii. Σήμερα	18
Κεφάλαιο 2: Πρακτικές/μοντέλα ένταξης	21
i. Αποσαφήνιση εννοιών.....	21
ii. Η στρατηγική ένταξης της Ελλάδας.....	25
iii. Παραδείγματα από χώρες τις ΕΕ (Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία, Πορτογαλία).....	29
a. Βέλγιο.....	29
b. Γερμανία	31
c. Γαλλία.....	32
d. Πορτογαλία.....	33
Κεφάλαιο 3: Ο ρόλος του/της διαπολιτισμικού/διαπολιτισμικής μεσολαβητή/μεσολαβήτριας	34
i. Ορισμός και διαφορές	35
ii. Υφιστάμενο καθεστώς εργασίας και αναγνώριση του επαγγέλματος	38
iii. Η σημασία των διαπολιτισμικών μεσολαβητών για την αποτελεσματική ένταξη των προσφύγων.....	40
Μέρος Β: Η έρευνα	42
Κεφάλαιο 4: Μεθοδολογία της έρευνας	42
i. Σκοπός της έρευνας	43
ii. Το δείγμα	44
iii. Ο τόπος και ο χρόνος	45
iv. Οδηγός συνέντευξης – διεξαγωγή της συνέντευξης.....	45
Κεφάλαιο 5: Ανάλυση και Αποτελέσματα	47
i. Εισαγωγή.....	47
ii. Τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων	48
iii. Ο ρόλος του/της διαπολιτισμικού/ής μεσολαβητή/τρια	50
iv. Οι σχέσεις με την κοινότητα των ομοεθνών	56
v. Σχέσεις με την κοινότητα υποδοχής.....	59
vi. Ζητήματα ένταξης.....	62

Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα.....	65
Προτάσεις	67
Βιβλιογραφία	68
Παράρτημα	73
Οδηγός Συνέντευξης.....	73
Πρότυπο εντύπου συγκατάθεσης κατόπιν ενημέρωσης	75

Περίληψη

Έχοντας περάσει πλέον από την περίοδο των μεγάλων σε αριθμούς ροών, προσφύγων και μεταναστών του 2015 και έπειτα, η Ευρώπη καλείται να εφαρμόσει πολιτικές ένταξης των μετακινούμενων αυτών πληθυσμών. Κρίσιμος παράγοντας που στη χώρα μας δεν έχει ληφθεί υπόψη στο βαθμό που του πρέπει, είναι ο ρόλος της διαπολιτισμικής μεσολάβησης στη διαδικασία ένταξης. Με την παρούσα εργασία διερευνάται το ζήτημα των πολιτικών ένταξης που ακολουθούνται στην Ελλάδα και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, εστιάζοντας στο ρόλο της διαπολιτισμικής μεσολάβησης. Η διπλωματική εργασία διερευνά τις αρμοδιότητες των διαπολιτισμικών μεσολαβητών και ποιες είναι οι διαφορές με τους διερμηνείς, τους μεταφραστές και τους τρόπους με τους οποίους αυτοί οι ρόλοι ενώνονται. Επίσης, η εργασία εξετάζει τη στάση της κοινωνίας υποδοχής απέναντι στους πρόσφυγες από τη σκοπιά ενός μεσολαβητή καθώς και οι σχέσεις του τελευταίου ως μέρος της ίδιας της κοινότητας των προσφύγων. Η συλλογή και η ανάλυση των παραπάνω δεδομένων, αποσκοπεί στην ανάδειξη του σημαντικού ρόλου της διαπολιτισμικής μεσολάβησης στην ένταξη των προσφύγων και μεταναστών.

Λέξεις κλειδιά: πρόσφυγες, διαπολιτισμική μεσολάβηση, ένταξη, αντιλήψεις, κοινωνία υποδοχής

Abstract

Having gone through the period of large-scale refugee and migrant flows in 2015 and beyond, Europe is now called upon to implement policies for the integration of these populations in mobility. A crucial factor that in our country has not been taken into account to the extent it should be, is the role of intercultural mediation in the integration process. The dissertation explores the issue of integration policies implemented in Greece and other European countries, focusing on the role of intercultural mediation. The dissertation addresses the responsibilities of intercultural mediators and what are the differences are with interpreters, translators and the ways in which these roles are joined. The dissertation also studies the host society's attitude towards refugees from the perspective of a mediator and the latter's relationships as part of the refugee community itself. The collection and analysis of the above data aims to highlight the important role of intercultural mediation in refugee and migrant integration.

Keywords: refugees, intercultural mediation, integration, perceptions, host society, refugees, intercultural mediation

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την επιβλέπουσα της εργασίας μου Καθηγήτρια κ. Έφη Γαζή για την ανεκτίμητη υποστήριξή της καθ' όλη τη διάρκεια ολοκλήρωσης της διπλωματικής μου εργασίας. Ήταν πάντα παρούσα παρέχοντας καίριες συμβουλές και σχόλια.

Ένα τεράστιο ευχαριστώ πηγαίνει στις συμμετέχουσες και τους συμμετέχοντες στο ερευνητικό μέρος της εργασίας. Δίχως τη δική τους εμπειρία, η εργασία αυτή θα ήταν ελλιπής και σίγουρα διαφορετική. Επίσης, θα ήθελα να τους και τις ευχαριστήσω που με τον ενεργό τους ρόλο έδωσαν και δίνουν φωνή στους ανθρώπους που αναζητούν καταφύγιο στη χώρα μας.

Τέλος, οφείλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και το στενό μου φιλικό περιβάλλον, που με στηρίζουν αμέριστα και ήταν δίπλα μου και σε αυτό το ταξίδι.

Εισαγωγή

Η διαδικασία της ένταξης των προσφύγων αποτελούσε βασικό αντικείμενο έρευνας, με το οποίο η συγγραφέας ήθελε να ασχοληθεί, λαμβάνοντας υπόψη και την επαγγελματική ενασχόληση με την υποστήριξη προσφύγων και μεταναστών στην ενταξιακή διαδικασία. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης με την επιβλέπουσα καθηγήτρια γύρω από τα ζητήματα ένταξης, σταθήκαμε στο κομμάτι των διαπολιτισμικών μεσολαβητών. Αφορμή για τον προσδιορισμό του θέματος και της έρευνας του ζητήματος της ένταξης υπό το πρίσμα της διαπολιτισμικής μεσολάβησης στάθηκε ένα περιστατικό στα τέλη 2021 ενός πρόσφυγα από το Αφγανιστάν, ο οποίος έπασχε από σοβαρή ψυχική νόσο και που λόγω της έλλειψης σταθερού δίαυλου επικοινωνίας- την απουσία δηλαδή διαπολιτισμικού μεσολαβητή στη δημόσια δομή ψυχικής υγείας, όπου νοσηλευόταν, παρατεινόταν η παραμονή του ως κρατούμενος εκεί, μέχρι και την εύρεση πιο κατάλληλης δομής για την περίπτωσή του. Αυτή η υπόθεση λειτούργησε καταλυτικά στο να ανακληθούν στη μνήμη της συγγραφέως ένας πολύ μεγάλος αριθμός βιωμένων περιστατικών, όπου η πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες του δημοσίου και άρα στην εξάσκηση βασικών δικαιωμάτων ήταν αδύνατη λόγω της αδυναμίας επικοινωνίας αφενός (διερμηνεία) και της αδυναμίας κατανόησης των κοινωνικών συμπεριφορών αφετέρου, τόσο από τους ίδιους τους πρόσφυγες και μετανάστες όσο και από τους εκάστοτε υπαλλήλους στις διάφορες υπηρεσίες.

Επόμενο βήμα για την επιλογή του θέματος αποτέλεσε το γεγονός ότι στην ελληνική βιβλιογραφία το ζήτημα της διαπολιτισμικής μεσολάβησης καταλαμβάνει μικρό χώρο και δεν έχει αναδειχθεί η σημασία της όσο θα άρμοζε, όπως για παράδειγμα έχει γίνει στο εξωτερικό με την ανάλυση που προηγήθηκε και αφορούσε σε μοντέλα σε ενδεικτικές χώρες της ΕΕ. Μια πρώτη αναζήτηση στο διαδίκτυο σε επιστημονικά περιοδικά και εγχειρίδια ανέδειξε την παραπάνω συλλογιστική. Θα έλεγε κανείς ότι πρόκειται για μια θεματική, η οποία είναι αυτονόητη και πιθανώς ανακλαστική, όταν συζητούνται ζητήματα ένταξης προσφύγων και μεταναστών. Ωστόσο, η βαρύτητά της και ο καταλυτικός της ρόλος στα υπό εξέταση ζητήματα θα έπρεπε να αναδειχθεί περισσότερο.

Τέλος, η μέχρι τώρα πρακτική συνεργασία της συγγραφέως με μεγάλο αριθμό διαπολιτισμικών μεσολαβητών και μεσολαβητριών έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση

του θέματος και της προβληματικής προς εξέταση, καθώς και στις εμπεδομένες σχέσεις που δημιουργήθηκαν με τα χρόνια επαγγελματικής σύμπλευσης.

Μέρος Α: Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Στο πρώτο μέρος της εργασίας αυτής πρόκειται να παρουσιαστεί το πλαίσιο γύρω από το οποίο θα κινηθεί η έρευνα του δεύτερου μέρους, με σκοπό να διευκολύνει τον αναγνώστη για τα κύρια θέματα του προσφυγικού φαινομένου στην Ελλάδα αλλά και στην Ευρώπη αναφορικά με το ρόλο του διαπολιτισμικού μεσολαβητή στην ενταξιακή διαδικασία των προσφύγων.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, το μέρος αυτό περιλαμβάνει μια συνοπτική επισκόπηση των προσφυγικών ροών προς την Ελλάδα, ειδικότερα από το 2015 και μετά, καθώς και την επεξήγηση εννοιών και ορισμών σχετικά με την ένταξη των προσφύγων τόσο στην Ελλάδα όσο και άλλες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τέλος, κομβικής σημασίας αποτελεί η ανάλυση του διαπολιτισμικού μεσολαβητή τόσο από την πλευρά του ρόλου/αρμοδιοτήτων όσο και από την πλευρά του καταλυτικού παράγοντα στην ένταξη των προσφύγων στην κοινωνία υποδοχής.

Κεφάλαιο 1: Οι προσφυγικές ροές στην Ελλάδα και την Ευρώπη- μια σύντομη ιστορική αναδρομή

i. Η περίοδος 2015-2019

Πολλές έρευνες και άρθρα τόσο σε ακαδημαϊκό όσο και σε δημοσιογραφικό επίπεδο έδωσαν μεγάλη έμφαση στα γεγονότα που έλαβαν χώρα ιδιαίτερα τη διετία 2015-2016 με τις μεγάλες ροές και αφίξεις προσφύγων, οι οποίοι προσέτρεξαν στην Ευρώπη, για να βρουν ασφαλές καταφύγιο από ένοπλες συρράξεις (Συρία, Αφγανιστάν, Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, Ιράκ κ.ά.). Ταυτόχρονα, οι ροές των ετών αυτών χαρακτηρίστηκαν ως μεικτές, καθώς τα άτομα, που μετακινούνταν, αποτελούνταν και από οικονομικούς μετανάστες, το κίνητρο μετακίνησης των οποίων ήταν οι καλύτερες συνθήκες ζωής κι όχι η προστασία από κάποια δίωξη, σύμφωνα και με τον ορισμό που έχουν αποδώσει η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (2014). Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να πούμε πως ο όρος

πρόσφυγας, επομένως, αναφέρεται σε εκείνο το μέλος μιας κοινωνίας, το οποίο λόγω διαφορετικών πολιτικών πεποιθήσεων, διώξεων και σοβαρών καταστρατηγήσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εγκαταλείπει ακούσια τη χώρα του για να αναζητήσει άσυλο στους κόλπους μιας άλλης κοινωνίας που δεν αντιμετωπίζει κατά κανόνα αυτά τα προβλήματα. (Μαράτου - Αλιμπράντη κ.ά., 2007).

Η μετακίνηση πληθυσμών συμβάδιζε πάντα με την ίδια την ανθρωπότητα. Πολλοί θεωρητικοί, πολιτικοί, δημοσιογράφοι, αλλά και επαγγελματίες του ανθρωπιστικού χώρου αναφέρονταν στις μεγάλες ροές προσφύγων ειδικά το 2015 ως «κρίση», η οποία, ωστόσο, περισσότερο παρέπεμπε σε κρίση προστασίας (Almustafa, 2021) και κρίση θεσμών (Ροζάκου, 2017), παρά σε ανθρωπιστική κρίση. Τόσο η Ευρώπη όσο και η χώρα μας βρέθηκαν απροετοίμαστες στο να ανταποκριθούν στο μεγάλο αριθμό προσφύγων που έφταναν σε αυτές. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναφέρουμε πως η χώρα μας ήδη από τον 19ο αιώνα αποτελούσε χώρο έλευσης προσφύγων, όπως για παράδειγμα οι διωκόμενοι από τα Ιόνια νησιά ή από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, που έβρισκαν καταφύγιο στον τότε ελλαδικό χώρο. Έπειτα στον 20ο αιώνα, η Ελλάδα γινόταν προστάτης των διωκόμενων κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, του τεράστιου ρεύματος των Μικρασιατών και Πόντιων προσφύγων προς τη «μητέρα πατρίδα» και πιο πρόσφατα των προσφύγων έπειτα από την πτώση του Σοβιετικού μπλοκ.

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της EUROSTAT, το έτος 2015 εισήλθαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση 4.5 εκατομμύρια μετανάστες και πρόσφυγες, με το έτος αυτό να αποτελεί ορόσημο ως προς τον αριθμό που μέχρι τότε εισήλθε στα κράτη μέλη της Ένωσης. Οι αιτήσεις ασύλου που κατατέθηκαν στα 28 -έως τότε- κράτη μέλη ανήλθαν στις 1.3 εκατομμύρια. Στη χώρα μας, μέσα στα πρώτα δύο χρόνια (2015 - 2016) των αυξημένων ροών είχαμε 1.200.000 αφίξεις σε νησιά, καθώς και 7.000 αφίξεις μέσω των χερσαίων συνόρων. Θα πρέπει να λάβουμε σαφώς υπόψη το γεγονός ότι η χώρα μας αποτελούσε χώρα διέλευσης (transit) μέχρι και το κλείσιμο της λεγόμενης Βαλκανικής οδού και τη Συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας (Μάρτιος 2016). Ενδεικτικό, λοιπόν, της προαναφερθείσας κατάστασης είναι πως οι αιτήσεις ασύλου στη χώρα μας ήταν 13.205 για το 2015 και 51.110 για το 2016. Στο σημείο αυτό και σύμφωνα με τη Δημητριάδη, ερευνήτρια του ΕΛΙΑΜΕΠ, αποσαφηνίζει στην έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης πως η διέλευση μπορεί να λάβει τη μορφή μετανάστευσης (migratory transit), κάποιες άλλες

φορές να θεωρηθεί μέθοδος κατηγοριοποίησης χωρών (transit countries – χώρες διέλευσης), αλλά και ως κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο μετανάστης (in transit – σε διέλευση).

Οι συνθήκες υποδοχής και οι διαδικασίες προστασίας από το 2016 και μετά χαρακτηρίζονται από πολλές προκλήσεις και κωλύματα. Όπως είχε καταγραφεί από το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες στην Έκθεση Πεπραγμένων 2015, τα πρόσωπα που χρήζουν διεθνούς προστασίας έχουν αδυναμία πρόσβασης στις διαδικασίες προστασίας, διαβιώντας σε δομές προσωρινής στέγασης ακατάλληλες για μακροχρόνια διαμονή. Οι καταυλισμοί στη Μόρια, το Βαθύ της Σάμου, την Κω (hotspots) των ετών 2016-2019 θα μείνουν ανεξίτηλα χαραγμένες στη συλλογική μνήμη και την ιστορία της μετανάστευσης της χώρας μας, αλλά και της Ευρώπης.

Από το 2015 έως και το 2019, 36.683 αιτούντες έλαβαν διεθνή ή επικουρική προστασία στην Ελλάδα. Την ίδια στιγμή, και μέχρι το 2019 εκκρεμούσαν 62.418 αιτήσεις άσυλου σε α' βαθμό με τις εκτιμήσεις να αναφέρουν ότι υποβάλλονταν κατά μέσον όρο 5.500 νέες αιτήσεις κάθε μήνα από τους νεοεισερχόμενους στη χώρα μας.

Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει να αναφέρουμε πως για το 2017 και σύμφωνα με τα στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και της EUROSTAT, 705.705 αιτούντες άσυλο βρίσκονταν στην ΕΕ ενώ στην Ελλάδα για το ίδιο έτος 58.650 με Γερμανία, Ιταλία και Γαλλία να βρίσκονται στις πρώτες θέσεις με τον υψηλότερο αριθμό αιτούντων άσυλο στην Ευρώπη. Στα παραπάνω στοιχεία, θα πρέπει να προστεθούν και οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες (άτομα με διεθνή ή επικουρική προστασία), όπου για την Ελλάδα ανέρχονταν στους 32.945 και στην ΕΕ 2.283.199.

Ακολούθως, για το έτος 2018, οι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα ανήλθαν στους 66.965 και στην ΕΕ 646.235 ενώ οι πρόσφυγες ανήλθαν στους 48.026 και 2.476.361 αντίστοιχα. Τα στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για το έτος αυτό έδειχναν πως περισσότεροι από 35.000 άτομα την ημέρα αναγκάζονταν σε φυγή. Η διαχείριση και η συνεργασία μεταξύ τριών καταλυτικών παραγόντων - κυβερνήσεων, ΜΚΟ και επιχειρήσεων - που εργάζονται για την υποστήριξη των μετακινούμενων πληθυσμών είναι υψίστης σημασίας για ένα πιο ανθρωπιστικό σύστημα (Shultz κ.α., 2012). Ωστόσο, πολύ συχνά γινόταν αντιληπτή η έλλειψη συντονισμού και συμμετοχής, καθιστώντας τις

προσπάθειες υποστήριξης λιγότερο αποδοτικές και αποτελεσματικές από ό,τι θα μπορούσαν να είναι, γεγονός που εμπόδιζε την ευρύτερη υποστήριξη και ένταξη των προσφύγων, προκαλώντας περαιτέρω δυσκολίες και συστημική δυσφορία (Shultz, Barrios, Krasnikov, Becker, Bennett, Emile, Hokkinen, Pennington, Santos, Sierra, 2020).

Το 2019 βρίσκει την Ελλάδα με 68.219 πρόσφυγες και 77.275 αιτούντες άσυλο, όταν στην Ευρώπη παίρνουν καθεστώς ασύλου 2.712.477 άτομα και 721.075 υποβάλλουν αίτημα για άσυλο. Ένα σημαντικό στοιχείο, το οποίο θα πρέπει να έχουμε υπόψη, είναι πως η Ευρώπη (συνεπώς και η χώρα μας) βρίσκεται αντιμέτωπη με τη διαχείριση της μετανάστευσης, όχι ως φαινόμενου, αλλά ως προβλήματος, το οποίο περιλαμβάνει την ενίσχυση της ασφάλειας των συνόρων (εξωτερική), την ακραία πολιτικοποίηση της μετανάστευσης και την παρουσίασή της ως απειλή για την ασφάλεια (Fotaki, 2019).

Πριν ολοκληρώσουμε την ενότητα αυτή, θα πρέπει να αναφερθούμε και στο μηχανισμό που τέθηκε σε λειτουργία, το πρόγραμμα της μετεγκατάστασης (relocation), αλλά και τις οικογενειακές επανενώσεις μέσω του Κανονισμού του Δουβλίνου. Αποτέλεσμα των δύο αυτών προγραμμάτων ήταν η συνεχιζόμενη μετακίνηση, επαναφέροντας τη συζήτηση περί της Ελλάδας ως χώρας διέλευσης, η οποία θεωρείται μια διαδικασία μετακίνησης-στάσης, που επαναλαμβάνεται όσο φορές είναι απαραίτητο, μέχρι να επιτευχθεί η άφιξη στον τελικό προορισμό (Δημητριάδη, 2013). Ειδικά με το πρόγραμμα της μετεγκατάστασης (Σεπτέμβριος 2015-Σεπτέμβριος 2017) αποδείχθηκε περίτρανα η κρίση αλληλεγγύης προς την Ελλάδα και την Ιταλία και την έλλειψη πολιτικής βούλησης και διάθεσης να υποστηριχθούν οι μετακινούμενοι πληθυσμοί. Η αρχική πρόβλεψη του προγράμματος αυτού αφορούσε στη μετεγκατάσταση 160.000 αιτούντων άσυλο σε άλλα κράτη μέλη, που όμως άγγιξε μόνο περίπου 30.000.

Οι αριθμοί σαφώς δείχνουν την κλίμακα και το μέγεθος της κατάστασης, την οποία όφειλε να διαχειριστεί η Ελλάδα και η ΕΕ. Αυτό, όμως, το οποίο πολλές φορές φαίνεται να απουσιάζει από την εφαρμογή των εκάστοτε πολιτικών είναι το γεγονός ότι το φαινόμενο αυτό αφορά ευάλωτους ανθρώπους. Ανθρώπους με βιώματα και ταυτότητα, η οποία έπειτα από την ταμπέλα του πρόσφυγα, που του αποδίδεται από την κοινωνία υποδοχής, δεν είναι σε πρώτο πλάνο και χάνεται (Vigil, Abidi, 2018)

Η περίοδος της ενότητας αυτής κλείνει με το 2019, έτος όπου η χώρα μας υιοθετεί ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο (Ν. 4636/2019) για τη διεθνή προστασία και η προσέγγιση στη διαχείριση των ροών, αλλά και των προσφύγων εν γένει στρέφεται ακόμη περισσότερο στην αυστηροποίηση των διαδικασιών.

ii. Η περίοδος 2020-2021

Το διάστημα 2020-2021 βρίσκει την κατάσταση με το προσφυγικό φαινόμενο σε μια νέα φάση, ταυτόχρονα με την πανδημία του κορωνοϊού. Η περίοδος αυτή αποτελείται από γεγονότα ορόσημα, κάθε ένα από τα οποία οδήγησαν στην κατάσταση, η οποία υφίσταται σήμερα και που θα παρουσιαστεί στην επόμενη ενότητα.

Πρώτο ορόσημο για τη «νέα εποχή» αποτελούν τα γεγονότα του Έβρου στα τέλη του Φεβρουαρίου 2020-αρχές Μαρτίου και λίγο πριν αρχίσουν τα μέτρα για την προστασία από την πανδημία του κορωνοϊού. Το διάστημα αυτό, συγκεντρώθηκαν 13.000 άνθρωποι στις Καστανιές του Έβρου τον Φεβρουάριο/Μάρτιο και η αντιμετώπισή τους ήταν βίαιη και από τις δύο πλευρές του ποταμού με εκτεταμένη χρήση χημικών, δύο νεκρούς (γεγονός που αμφισβητείται) και παράνομες απωθήσεις στις οποίες συμμετείχαν "αυτόκλητες" ομάδες που σχετίζονται με ακροδεξιές οργανώσεις στην Ελλάδα, τη Γερμανία και την Αυστρία. Με αφορμή αυτά τα γεγονότα, έπαψε ρητά η εφαρμογή της Συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας, με τις επιστροφές που προβλέπονταν σε αυτή ατόμων στην Τουρκία να παύουν οριστικά ενώ η όποια αναφορά στους ανθρώπους που προσπαθούσαν να εισέλθουν στη χώρα και να αιτηθούν ασύλου αντιμετωπιζόνταν και αναφέρονταν ως παράνομοι μετανάστες και εργαλείο στα χέρια του Προέδρου της Τουρκίας, με αποτέλεσμα την αναστολή καταθέσεων νέων αιτημάτων για άσυλο και την περαιτέρω στρατιωτικοποίηση των συνόρων της Ελλάδας, ως ασπίδα της ΕΕ (Κουνιάκι, 2018).

Ταυτόχρονα, όπως τα μέτρα για τον περιορισμό της πανδημίας επηρέασαν όλο τον πληθυσμό, έτσι τα μέτρα αυτά είχαν πολύ μεγάλη επίδραση στις ήδη ευάλωτες ομάδες των προσφύγων. Οι συνθήκες διαβίωσης στις υπερπλήρεις δομές φιλοξενίας με ουσιαστικό αποκλεισμό μέσα στις δομές, με περιορισμένα μέσα υγιεινής και

επιπρόσθετα μέτρα, τα οποία δύσκολα έφταναν επαρκώς στους πρόσφυγες αποτέλεσαν τις βασικές προκλήσεις της περιόδου αυτής. Ενδεικτικά, και σύμφωνα με τους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα, μετά το αναγκαστικό κλείσιμο του κέντρου απομόνωσης και περίθαλψης, το οποίο λειτούργησε η οργάνωση για μερικούς μήνες στη Λέσβο, ο κίνδυνος εξάπλωσης του COVID-19 στο κέντρο υποδοχής της Μόριας, όπου περισσότεροι από 15.000 πρόσφυγες ζούσαν την εποχή εκείνη συνωστισμένοι σε ανθυγιεινές συνθήκες, ήταν εξαιρετικά μεγάλος.

Το 2020, η Ελλάδα κατέγραψε 40.560 αιτήσεις και 103.136 πρόσφυγες. Συνολικά, στην ΕΕ οι αντίστοιχοι αριθμοί είναι 471.630 και 2.657.199. Εμφανώς, τα στατιστικά είναι συγκριτικά με τα προηγούμενα έτη μειωμένα. Ταυτόχρονα, όμως, παρόλο που υπήρχε αυτή η μείωση και η προσέγγιση της Ελλάδας, όπως αναφέραμε προηγουμένως, έτεινε στην αυστηροποίηση και αποτροπή και ανοιχτά στο δημόσιο λόγο, τα στατιστικά με τις αποδόσεις καθεστώτος προστασίας έδειχναν ότι οι μετακινούμενοι πληθυσμοί ανήκουν στις κατηγορίες ατόμων που διώκονται, όπως τις ορίζει η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για τους Πρόσφυγες.

Στις 23 Σεπτεμβρίου 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε το Νέο Σύμφωνο για το Άσυλο και τη Μετανάστευση, το οποίο μέχρι σήμερα είναι υπό διαβούλευση με τα κράτη μέλη. Ωστόσο, μέρη του συμφώνου άρχισαν ήδη να εφαρμόζονται, όπως για παράδειγμα στη χώρα μας, οι διατάξεις περί δημιουργίας μηχανισμού εποπτείας της τήρησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα σύνορα. Το νέο Σύμφωνο αποτελεί άλλο ένα ορόσημο για την επόμενη μέρα της μετανάστευσης στην ΕΕ, μετά και τις άκαρπες προσπάθειες των τελευταίων ετών για αναδιαμόρφωση του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (Sundberg Diez, Trauner, De Somer, 2021). Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να τονίσουμε πως πλέον η συζήτηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο συνδέει τη μετανάστευση και το άσυλο, δύο φαινόμενα διακριτά, με διαφορετικά χαρακτηριστικά, που σαφώς από το 2015 και μετά τείνουν να συγχέονται με τα αποκαλούμενα μάλιστα μεικτά μεταναστευτικά ρεύματα ή μεικτές μεταναστευτικές ροές. Παρόλα αυτά, η διαχείρισή τους θα έπρεπε να είναι διαφορετική και η αρμόζουσα των ιδιαιτεροτήτων του κάθε μετακινούμενου πληθυσμού, με απόλυτο σεβασμό στα δικαιώματά τους. Τα βασικά στοιχεία του Νέου Συμφώνου περιλαμβάνουν:

- Υποχρεωτική αλλά ευέλικτη αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών
- Το σύστημα του Δουβλίνου ως το βασικό της πλαίσιο και τον κεντρικό μηχανισμό της διαχείρισης του ασύλου και της μετανάστευσης
- Πολύ μεγάλη έμφαση στις επιστροφές
- Συνεργασίες με τρίτες χώρες
- Ενιαία διαδικασία συνόρων και ενίσχυση αυτής
- Θεσμοθέτηση διευρυμένων καθεστώτων για τη διαχείριση καταστάσεων κρίσης και ανωτέρας βίας

Στις προτάσεις της Επιτροπής ασκήθηκε έντονη κριτική από το χώρο των οργανώσεων, που υποστηρίζουν πρόσφυγες και μετανάστες, καθώς και ερευνητικούς/ακαδημαϊκούς φορείς όπως το ECRE, Heinrich-Böll-Stiftung, Odysseus Network, Migration Policy Institute κά., για περιορισμό στα δικαιώματα των προσφύγων και τα εχέγγυα των διαδικασιών να μειώνονται.

Το Σεπτέμβριο του 2021, η Επιτροπή ενέκρινε επίσης ένα ανανεωμένο σχέδιο δράσης της ΕΕ κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών και μια ανακοίνωση σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας για την επιβολή κυρώσεων κατά εργοδοτών. Η συνολική προσέγγιση της μετανάστευσης, που επιδιώκεται μέσα από το νέο σύμφωνο, αποσκοπεί στην πρόληψη της οργανωμένης εκμετάλλευσης των μεταναστών και στη μείωση της παράτυπης μετανάστευσης, σύμφωνα με τον στόχο του νέου συμφώνου για την προώθηση βιώσιμης και ομαλής διαχείρισης της μετανάστευσης.

Τον Ιούνιο του 2021, με Κοινή Υπουργική Απόφαση (Αριθμ. 42799/2021 ΦΕΚ 2425/Β/7-6-2021) κρίθηκε πως η Τουρκία αποτελεί ασφαλή τρίτη χώρα για οικογένειες, άντρες, γυναίκες και παιδιά που αιτούνται διεθνή προστασία στη χώρα μας, προερχόμενοι από τη Συρία, το Αφγανιστάν, τη Σομαλία, το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές. Τα υψηλά ποσοστά αναγνώρισης διεθνούς προστασίας Σύριων (για το 2020, 91,6%) και Αφγανών (για το 2020, 66,2%) δεν αποτέλεσαν παράγοντα στο να μη συμπεριληφθούν αυτές οι χώρες στην ανωτέρω ΚΥΑ. Το αποτέλεσμα αυτής της απόφασης ενίσχυσε την πολιτική εγκλωβισμού στα νησιά-hotspots, δηλαδή την πολιτική της Συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω γεγονότα του 2020, όσοι αιτούντες κρίνεται ότι είναι ασφαλές να επιστραφούν στην Τουρκία, ουσιαστικά περιμένουν την επιστροφή

τους στη γείτονα χώρα, έως ότου αυτή αρχίσει να δέχεται να λάβουν χώρα επιστροφές, παραμένοντας σε μια κατάσταση αναμονής και limbo (Gkliati, 2017).

Το Σεπτέμβριο του 2020, συνέβη επίσης, ένα γεγονός, το οποίο συνετέλεσε αποφασιστικά για τη μετάβαση στη νέα φάση. Η πυρκαγιά της δομής της Μόριας, η ντροπή της Ευρώπης, όπως είχε χαρακτηριστεί, άφησε πάνω από 12.000 χιλιάδες άντρες, γυναίκες και παιδιά ξανά σε κίνδυνο. Η δομή κάηκε ολοσχερώς σε μια εποχή όπου τα κρούσματα COVID19 αυξάνονταν εντός του πληθυσμού. Πολύ γρήγορα η ΕΕ διοχέτευσε τους απαραίτητους πόρους στην Ελλάδα, ώστε να στηθεί στο Μαυροβούνι/Καρά Τεπέ ο προσωρινός καταυλισμός, στοχεύοντας σε καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Ταυτόχρονα, ένας μεγάλος αριθμός των διαμενόντων στη Μόρια μεταφέρθηκε στην ενδοχώρα και σε άλλες δομές φιλοξενίας, σε μια προσπάθεια αποσυμφόρησης του νησιού.

Το καινούριο μοντέλο διαχείρισης της μετανάστευσης στην Ελλάδα αντικατοπτρίζεται με τη δημιουργία και λειτουργία των νέων κλειστών δομών ελεγχόμενης εισόδου (ΚΕΔ), με πρώτο αυτό που εγκαινιάστηκε το Σεπτέμβριο του 2021 στη Σάμο με χρηματοδότηση της ΕΕ. Ακολούθησαν οι δομές στη Λέρο και στην Κω, ενώ αναμένονται οι ΚΕΔ στη Λέσβο και τη Χίο. Σύμφωνα με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, η δομή της Σάμου παρόλο που περιγράφεται ως σύγχρονη δομή φιλοξενίας, μοιάζει περισσότερο με μια απομονωμένη φυλακή, η οποία μάλιστα έχει διπλά συρματοπλέγματα–περίφραξη, φυλάσσεται από την ελληνική αστυνομία και ιδιωτική εταιρεία φύλαξης όλο το 24ωρο με παρουσία 50 ένστολων σε κάθε βάρδια ενώ όλες οι δραστηριότητες ένταξης προβλέπεται να υλοποιούνται εντός της δομής. Ενδεικτική είναι η τοποθέτηση των Γιατρών Χωρίς Σύνορα, οι οποίοι χαρακτηρίζουν τη νέα δομή ως ένα «δυστοπικό εφιάλτη που θα συμβάλει στην απομόνωση και στον περαιτέρω επανατραυματισμό».

Τέλος, για το έτος 2021, θα πρέπει να αναφέρουμε πως η Ελλάδα έλαβε 28.355 αιτήσεις ασύλου και απέδωσε καθεστώς προστασίας σε 1.588 ενώ στην ΕΕ υποβλήθηκαν 630.890 αιτήσεις και αποδόθηκε προστασία σε 257.000. Στη χώρα μας, η πλειοψηφία των αιτούντων εξακολουθούν να δικαιούνται διεθνή προστασία το 2021 με τις αρχές να αποδίδουν καθεστώς προστασίας ήδη από τον α' βαθμό εξέτασης της αίτησης με ποσοστό άνω του 60%, παρά τις αντίθετες εντυπώσεις, που έχουν δημιουργηθεί στο δημόσιο διάλογο.

Οι αλλαγές, οι οποίες συντελέστηκαν την περίοδο 2020-2021, περιλαμβάνουν επίσης την ανάληψη των προγραμμάτων στήριξης στέγασης και οικονομικής ενίσχυσης από το κράτος (ESTIA), όλο και περισσότερες καταγγελίες από διεθνείς και εθνικούς οργανισμούς και φορείς για παράνομες επαναπροωθήσεις και αυξανόμενη βία στα σύνορα, περιορισμός πρόσβασης αιτούντων άσυλο και προσφύγων σε υπηρεσίες υποστήριξης και στέρηση ελευθερίας μετακίνησης των διαμενόντων σε δομές με την αιτιολογία της πανδημίας, περιορισμός του ανθρωπιστικού χώρου και δράσης μέσα και από τη σύσταση μητρώου MKO (Kondilis et al, 2020) .

Συμπερασματικά, γίνεται αντιληπτό πως η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών από την Ελλάδα, σε συμφωνία με τις πολιτικές της ΕΕ, άλλαξε δραστικά τα τελευταία χρόνια. Αυτό που δεν άλλαξε είναι οι αιτίες που αναγκάζουν ανθρώπους να μετακινηθούν, με σκοπό την αναζήτηση προστασίας (επανακατάληψη της εξουσίας από τους Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν, πόλεμος στη Συρία, συρράξεις σε Καμερούν, Αιθιοπία κ.ά.).

iii. Σήμερα

Το 2022 βρίσκει την Ελλάδα και την Ευρώπη στη μάχη κατά της πανδημίας για άλλη μια χρονιά. Επίσης, αυτό, που δε θα περίμενε κανείς, συνέβη. Ένας πόλεμος στην ίδια την Ευρώπη. Στις 24 Φεβρουαρίου 2022, η Ρωσία εισβάλλει στην Ουκρανία, κλιμακώνοντας τις επιθετικές ενέργειες, τις οποίες είχε ξεκινήσει ήδη από το 2014 στις ανατολικές περιοχές της χώρας.

Πλέον, και μέχρι το Μάιο, σύμφωνα με τα στατιστικά της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, έχουν εισέλθει 3.671 στην Ελλάδα είτε μέσω θάλασσας (1.696) είτε μέσω των χερσαίων συνόρων στον Έβρο (1.975). Σε αυτούς τους αριθμούς, δεν προσμετρώνται οι Ουκρανοί πρόσφυγες, κυρίως γυναίκες, παιδιά και ηλικιωμένοι, οι οποίοι ανέρχονται στους 30.000 περίπου. Σύμφωνα με το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, «Σημαντική είναι η μείωση των συνολικά διαμενόντων στα νησιά τον Απρίλιο του 2022, σε σχέση με τον Μάρτιο του 2022, η οποία ανέρχεται στο 23%. Την ίδια ώρα, καταγράφεται μείωση κατά 80% σε σχέση με τον Απρίλιο του 2021, στον συνολικό αριθμό των διαμενόντων στα νησιά τον Απρίλιο του 2022. Η μεγαλύτερη μείωση

καταγράφεται στους διαμένοντες στην Λέσβο, η οποία είναι της τάξης του 82,1% και ακολουθεί η Σάμος με 82%, η Χίος με 81%, η Λέρος με 39%, και η Κως με 37%. Οι διαμένοντες συνολικά στην Επικράτεια ανέρχονταν τον Απρίλιο του 2022 σε 24.529, εκ των οποίων το 10% αποτελεί πληθυσμό των Κ.Υ.Τ., το 43% του Προγράμματος ΕΣΤΙΑ και το 47% διαμένει σε λοιπές Δομές.»

Έως και το τέλος του Απριλίου έχουν κατατεθεί 8.250 αιτήματα για άσυλο, παρόλο που με εγκύκλιο του Γεν. Γραμματέα Μεταναστευτικής Πολιτικής νέα αιτήματα ασύλου δύνανται να υποβληθούν, στο πλαίσιο της ενιαίας καταγραφής μόνο εντός των Κέντρων Υποδοχής και Ταυτοποίησης στο Φυλάκιο Ορεστιάδας και τα 5 hotspots Σάμου, Χίου, Λέσβου, Λέρου και Κω, ενώ έχει αποδοθεί προστασία σε 7.474 άτομα.

Στους πρώτους μήνες του 2022, συνεχίστηκε και αυξήθηκε η προσπάθεια, ιδιαίτερα Σύριων προσφύγων, να εισέλθουν στην Ελλάδα μέσω του Έβρου. Σε πάνω από 7 περιπτώσεις, νομικές οργανώσεις της χώρας κατέθεσαν αίτηση ασφαλιστικών μέτρων προς το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) εκ μέρους των ομάδων, που βρίσκονταν εγκλωβισμένες σε νησίδες του ποταμού, με το Δικαστήριο να δίνει εντολή μη απομάκρυνσης από τη χώρα, πρόσβασης σε φαγητό, νερό και ιατρική περίθαλψη. Το ΕΔΔΑ στις αποφάσεις του ζητάει πληροφορίες από την ελληνική κυβέρνηση για το αν οι πρόσφυγες έχουν υποβάλει αίτημα ασύλου, αν είχαν τη δυνατότητα αυτή, καθώς και πρόσβαση σε νομική συνδρομή.

Ταυτόχρονα, το ζήτημα που επανέρχεται όλο και πιο συχνά στο προσκήνιο αφορά στις επαναπροωθήσεις. Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης για τους Πρόσφυγες, θεσπίζεται ως βασική αρχή η μη-επαναπροώθηση (non-refoulement), σύμφωνα με την οποία ο πρόσφυγας δεν πρέπει να επιστρέφεται σε χώρα -οποιαδήποτε χώρα- όπου απειλείται η ζωή ή η ελευθερία του. (άρθρο 33 της Σύμβασης). Το ίδιο δικαίωμα προβλέπεται και στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 19), αλλά και στη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης(άρθρο 78 παρ. 1). Το δικαίωμα του ανθρώπου να ζητήσει και να απολαύσει της προστασίας του ασύλου κατοχυρώνεται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1948 (άρθρο 14 παρ. 1). καθώς και στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 18). Η αρχή της μη-επαναπροώθησης αποτελεί επακόλουθο του δικαιώματος στο άσυλο. Μάλιστα, περιλαμβάνει κάθε μέτρο, που μπορεί να λάβει

ένα κράτος και που θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα την επιστροφή ενός αιτούντος άσυλο ή πρόσφυγα στα σύνορα εδαφών, όπου απειλείται η ζωή του ή η ελευθερία του, ή όπου υπάρχει κίνδυνος δίωξης. Σε αυτά περιλαμβάνεται η αποτροπή στα σύνορα, η αναχαίτιση και η έμμεση επαναπροώθηση, είτε στην περίπτωση μεμονωμένου αιτούντος άσυλο είτε σε καταστάσεις μαζικής εισροής προσφύγων. Οι καταγγελίες, λοιπόν, για την εμπλοκή των ελληνικών αρχών, αλλά και της FRONTEX σε συστηματικές και οργανωμένες επαναπροωθήσεις (Lighthouse Reports, UNHCR, HRW, Amnesty International, Συνήγορος του Πολίτη κá) πληθαίνουν, αναγκάζοντας τα όργανα της Διοίκησης να τις εξετάσουν. Σύμφωνα με την Εθνική Αρχή Διαφάνειας, δε διαπιστώθηκε εμπλοκή των ελληνικών σωμάτων ασφαλείας σε επαναπροωθήσεις (ΕΑΔ, Έκθεση Έρευνας ΟΜ3/4_2022).

Την ίδια στιγμή, η ΕΕ αποφάσισε, με τις εξελίξεις στην Ουκρανία, να ενεργοποιήσει για πρώτη φορά την Οδηγία 2001/55 περί Προσωρινής Προστασίας αποδίδοντας για ένα χρόνο προσωρινή προστασία με δικαίωμα πρόσβασης στην αγορά εργασίας και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Σε τοποθέτησή της η Επίτροπος της ΕΕ κ. Ylva Johansson ανέφερε ότι η ανταπόκριση της Ευρώπης στις αφίξεις προσφύγων το 2015 ήταν αποτυχημένη, με την ανωτέρω Οδηγία να μπορούσε να έχει τεθεί τότε σε εφαρμογή. Είναι αλήθεια πως με το συγκεκριμένο πλαίσιο προστασίας αποδεικνύεται πως όταν υπάρχει πολιτική βούληση για ενεργή προστασία και προάσπιση βασικών και θεμελιωδών δικαιωμάτων, υπάρχει ο τρόπος τα κράτη της ΕΕ να ανταποκριθούν και να υπερασπιστούν τα δημοκρατικά κερημένα της ηπείρου.

Σήμερα, λοιπόν, στην Ελλάδα, σε μια κοινωνία κουρασμένη από τη δεκαετή σχεδόν δημοσιονομική κρίση, από τα μέτρα περιορισμού της πανδημίας του κορωνοϊού, αλλά και σε όσα έφερε η μετακίνηση προσφύγων και μεταναστών, η πολιτική που φαίνεται να εφαρμόζεται είναι πιο σκληρή, με συστολή εχέγγυων και δικαιωμάτων (κλείσιμο του προγράμματος ESTIA, διαμένοντες σε δομές χωρίς πρόσβαση σε τροφή ή/και οικονομική ενίσχυση, αναιτιολόγητος εγκλεισμός σε κλειστού τύπου δομές), σε μια πολιτική ό,τι δε βλέπουμε, δεν υπάρχει. Τέλος, η αναζωογόνηση της επιστημονικής και δημόσιας συζήτησης για το προσφυγικό/μεταναστευτικό φαινόμενο μέσα από τον προβληματισμό για την ένταξη των ανθρώπων αυτών κρίνεται απαραίτητη. Η διαχείριση της ένταξης τύποις υφίσταται ενώ αυτή η πολυσύνθετη διαδικασία δεν αγγίζεται παρά μόνο στην επιφάνεια από τους αρμόδιους φορείς.

Κεφάλαιο 2: Πρακτικές/μοντέλα ένταξης

i. Αποσαφήνιση εννοιών

Διάφοροι όροι και έννοιες είναι απαραίτητο να παρουσιαστούν και να αποσαφηνιστούν, ώστε να γίνει καλύτερα αντιληπτή η υφιστάμενη κατάσταση στην Ελλάδα αναφορικά με την ένταξη και τη μεταναστευτική πολιτική. Πιο συγκεκριμένα, για την επιστήμη της Κοινωνιολογίας, οι διαδικασίες συμμετοχής, μερικής συμμετοχής ή μη συμμετοχής του ατόμου σε ένα κοινωνικό σύστημα και σε ένα οργανωμένο κοινωνικό σύνολο ορίζονται από τις έννοιες της ένταξης ή/και της ενσωμάτωσης.

Ο πρωτεργάτης της Κοινωνιολογίας στη Γαλλία, Emile Durkheim, χρησιμοποιεί για πρώτη φορά στις αρχές του 20ου αιώνα τον όρο της κοινωνικής ενσωμάτωσης, για να περιγράψει τη σχέση του ατόμου με την κοινωνία (Παπαδοπούλου, 2011). Ταυτόχρονα, όμως, ο όρος αυτός σχετίζεται και με τη μετανάστευση ως φαινόμενο, αναφορικά με τις προϋποθέσεις συμμετοχικότητας των μεταναστών στην κοινωνία υποδοχής από τη σχολή του Σικάγο, στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού.

Βασική διαφοροποίηση μεταξύ της γαλλικής και της αμερικάνικης αντίληψης περί ένταξης και ενσωμάτωσης αποτελεί το στοιχείο του επιπολιτισμού και της αφομοίωσης. Πιο συγκεκριμένα, η αμερικανική σχολή αναφέρεται σε μια διαδικασία υιοθέτησης των πολιτισμικών προτύπων της κοινωνίας υποδοχής εκ μέρους της μειονοτικής ομάδας, προτύπων τα οποία εκτείνονται πέρα από την εκμάθηση της γλώσσας και άλλα εμφανή εξωτερικά στοιχεία όπως η ενδυμασία, για να συμπεριλάβουν όψεις, οι οποίες κατά κανόνα θεωρούνται κομμάτι του βαθύτερου εαυτού ή της ιδιωτικότητας, όπως είναι η χαρακτηριστική συναισθηματική έκφραση ή οι πυρηνικές αξίες και οι στόχοι ζωής (ορισμός κατά Gordon, 1964). Από την άλλη, η γαλλική εστιάζει στον όρο της κοινωνικής ενσωμάτωσης και βρίσκεται αντίθετα από τη διαδικασία αφομοίωσης, αφού αυτή παραπέμπει στην περίοδο της αποικιοκρατίας, του εθνικισμού και την απώλεια των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της πολιτισμικής ταυτότητας της πληθυσμιακής ομάδας των μεταναστών. Ο επιπολιτισμός επιφέρει αλλαγές στα πολιτισμικά αρχέτυπα έπειτα από διαρκή και συνεχιζόμενη επαφή μεταξύ των πολιτισμών (Γκόβαρης και Ανδρεαδάκης, 2002).

Καθώς οι ανωτέρω διαδικασίες δεν είναι στατικές ή ενιαίες, με την πάροδο των ετών και την εξέλιξη της κάθε κοινωνίας, προχωράμε στην καλύτερη κατανόηση των εννοιών αυτών. Έτσι, στη σημερινή εποχή, οι όροι ενσωμάτωση και αφομοίωση λαμβάνουν αρνητική χροιά, ανάλογα φυσικά και την κοινωνία στην οποία εφαρμόζονται. Ο «διάλογος» ανάμεσα στην κοινωνία και το μετανάστη είναι αυτός που θα αποδώσει και τους όρους ενσωμάτωσης. Οι μετανάστες εστιάζουν στην ανάδειξη της εσωτερικής εξέλιξης του κάθε έθνους-κοινωνίας υποδοχής και τους όρους συγκρότησής του: είναι η σχέση μεταξύ μεταναστών και εθνικού πολιτικού σχεδίου που έχει αλλάξει και όχι ο αριθμός των μεταναστών αυτός καθαυτός που θέτει πρόβλημα στην ενσωμάτωση τους (Schnapper, 2008). Με άλλα λόγια, το αφομοιωτικό μοντέλο έχει σαν στόχο την πλήρη αφομοίωση του κοινωνικά και εθνικά διαφορετικού στην κυρίαρχη κουλτούρα (Newman, 1973) ενώ το μοντέλο της ενσωμάτωσης τοποθετεί το μετανάστη ως μέτοχο της διαδικασίας μέσα από πολλά κανάλια όπως είναι το σχολείο, η εργασία, η γλώσσα. Μάλιστα, στον αντίποδα της θεωρίας της ένταξης βρίσκεται η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού, ο οποίος θεωρείται η μη ισότιμη δυνατότητα πρόσβασης σε δικαιώματα, πόρους και προνόμια με τα άλλα μέλη της κοινωνίας (Κόντης, 2009).

Σύμφωνα με τον Esser, προκύπτουν τέσσερις μορφές κοινωνικής ενσωμάτωσης: η πολιτισμική (culturation), τοποθέτηση (placement), την αλληλεπίδραση (interaction) και την ταυτοποίηση (identification). Τρία στοιχεία διακρίνονται με βάση αυτές τις μορφές (Heckmann, 2005): 1) την κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών στα συστήματα της κοινωνίας υποδοχής, 2) τις επιπτώσεις αυτής της κοινωνικής ενσωμάτωσης στις κοινωνικές δομές της κοινωνίας υποδοχής, 3) τις επιπτώσεις της κοινωνικής ενσωμάτωσης (μερική ή μη) στη συστημένη ενσωμάτωση της κοινωνίας υποδοχής.

Πιο συγκεκριμένα, η θεωρία έχει αναδείξει την ύπαρξη διαφορετικών μοντέλων ένταξης, σύμφωνα και με τις παραπάνω οριοθετήσεις, μοντέλα είτε μονοπολιτισμικά είτε πλουραλιστικά (Heckmann, 2005). Στα πρώτα εμπύπτουν το μοντέλο της αφομοίωσης, το χωνευτήρι πολιτισμών (Melting Pot), ο μερικός αποκλεισμός και το μοντέλο της πολυπολιτισμικότητας.

- Αφομοίωση: ο μετανάστης γίνεται αντιληπτός ως ξένο σώμα που πρέπει να απωλέσει τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία και να γίνει μέλος του έθνους. Στόχο

αποτελεί η πολιτισμική ομοιογένεια αποδίδοντας ιθαγένεια και δημιουργώντας μια κοινή εθνική συνείδηση στους πολίτες, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η εθνοτική ή η φυλετική καταγωγή.

- Χωνευτήρι Πολιτισμών (Melting Pot): στόχος είναι να φτιαχτεί κάτι νέο. Μετανάστες και ντόπιος πληθυσμός αλληλεπιδρούν, με αποτέλεσμα την ώσμωση πολιτισμών και το κράμα πολλών πολιτισμών να αντικατοπτρίζεται από το νέο πολίτη-μέλος της κοινωνίας.
- Μερικός (διαφορικός) αποκλεισμός: έμφαση στην αγορά εργασίας και μέσω αυτής αποδίδονται τα όποια δικαιώματα. Ωστόσο, δεν υπάρχει και δε δίνεται πρόσβαση σε πολιτικούς θεσμούς και την ίδια την ιδιότητα του πολίτη (ιθαγένεια).
- Πολυπολιτισμικότητα ή πλουραλισμός: ανοχή της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας, με στόχο την ενθάρρυνση της ειρηνικής συμβίωσης και συνύπαρξης διαφορετικών πολιτισμών και εθνοτήτων. Πρεσβεύεται η ισότιμη συμμετοχή μεταναστών στους πολιτικούς θεσμούς, το δικαίωμα να διατηρηθούν τα διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία, αλλά ταυτόχρονα να γίνονται σεβαστές οι αξίες και οι αρχές της κοινωνίας υποδοχής.
- Νεοεκλεκτισμός: τα χαρακτηριστικά του μοντέλου αυτού εστιάζονται στην αποδοχή των θεμελιωδών αξιών του κράτους υποδοχής από τους μετανάστες, που επιτρέπει την απόδοση ατομικών και κάποιων συλλογικών πολιτισμικών δικαιωμάτων. Η πολιτική συμμετοχή δίνεται σε συμβολικό επίπεδο παρά ουσιαστικό, με έμφαση κυρίως στην κοινωνικοοικονομική πρόσβαση και ένταξη.

Εν κατακλείδι, η σύγκριση μεταξύ των εννοιών της ενσωμάτωσης και της αφομοίωσης εδράζεται στο γεγονός ότι η δεύτερη απαιτεί την πλήρη αποδοχή των αξιών της χώρας υποδοχής, αλλά και την καθολική άρνηση της εθνοτικής διαφορετικότητας, ενώ η πρώτη χαρακτηρίζεται από την αναπροσαρμογή και εμπλουτισμό των αρχών της κοινωνίας υποδοχής δημιουργώντας ένα νέο χώρο, που επιτρέπει ισότιμα τη συνύπαρξη των διαφορετικών ταυτοτήτων.

Αντίθετα, η έννοια της ένταξης θέτει ως προϋπόθεση την ενεργοποίηση και των δύο μερών, κράτους και μετανάστη. Το κράτος οφείλει να αναπτύξει μέτρα κοινωνικής

οργάνωσης ενώ ο μετανάστης οφείλει να σεβαστεί, αλλά και να υιοθετήσει συνήθειες και πρακτικές της κοινωνίας υποδοχής (Δημούλας, 2006).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, οι δημόσιες εκφάνσεις της ζωής του μετανάστη (απασχόληση, στέγαση, γλώσσα, εκπαιδευτικό επίπεδο) αποτελούν τους βασικούς παράγοντες της κοινωνικής επιτυχημένης ένταξης, ενώ οι προσωπικές εκφάνσεις της ιδιωτικότητας (οικογένεια, θρησκεία, πολιτισμικά χαρακτηριστικά) και οι αυτές δραστηριότητες αποτελούν τους παράγοντες της κοινωνικής ενσωμάτωσης (Παπαδοπούλου, 2006). Παρόλο, όμως, που στη θεωρία έχει γίνει η προσπάθεια αποτύπωσης των όρων, στην πράξη αναφερόμαστε σε πολύπλοκες διεργασίες πολλών κατευθύνσεων και υφάνσεων, οι οποίες είναι και αλληλοτροφοδοτούμενες.

Κλείνοντας, είναι σημαντικό να αναφερθούμε σε προσπάθειες που έχει γίνει, ώστε να αναπτυχθούν κάποιοι δείκτες, με σκοπό τη μέτρηση της ένταξης. Μια πρώτη προσπάθεια έγινε το 1996, στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπου προκρίθηκαν τα εξής: i) η πρόσβαση σε θεσμούς του κράτους όπως στα νομιμοποιητικά έγγραφα και σχετικές διαδικασίες (παραμονή, εργασία, οικογενειακή επανένωση, ιθαγένεια) και στην εκπαίδευση, ii) η κατάσταση των μεταναστών σε βασικούς τομείς όπως το εκπαιδευτικό επίπεδο, το εισόδημα από την εργασία ή η κατάσταση ανεργίας, η κατοικία, το πολιτισμικό σύστημα και iii) η τοποθέτηση των μεταναστών σε σχέση με τα δικά τους σχέδια, τη συμμετοχή τους στη δημόσια σφαίρα, η πολιτισμική τους ταυτότητα, η σχέση τους με το πληθυσμό της κοινωνίας υποδοχής αλλά και η στάση αυτού απέναντί τους (Κόντης, 2001).

Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε και τη διακήρυξη της Σαραγόσα, που υιοθετήθηκε το 2010 από την Υπουργική Διάσκεψη για την ένταξη και επικυρώθηκε από το Συμβούλιο της Ε.Ε. σε θέματα Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων, που εντόπισε και παρουσίασε ένα σύνολο κοινών δεικτών για την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των πολιτικών ένταξης. Όπως και παραπάνω, οι δείκτες περιλαμβάνουν παράγοντες όπως η εργασία (ποσοστό ανεργίας, απασχόλησης κ.ά.), η υγεία (μέσο προσδόκιμο ζωής, υγιή χρόνια ζωής κ.ά.), η εκπαίδευση (ποσοστό σχολικής διαρροής, υψηλότερο προϋπάρχον μορφωτικό επίπεδο, κ.ά.), η κοινωνική ενσωμάτωση (όπως μέσο καθαρό εισόδημα, ποσοστό ατόμων που κινδυνεύουν από την φτώχεια ή τον κοινωνικό αποκλεισμό,

ποσοστό συνεχιζόμενου κινδύνου φτώχειας κ.ά.) και η ενεργή πολιτειότητα (ποσοστό πολιτογράφησης, αριθμός ατόμων με μακροχρόνια διαμονή στη χώρα).

ii. Η στρατηγική ένταξης της Ελλάδας

Στην περίπτωση της Ελλάδας, μοντέλο του διαφοροποιημένου αποκλεισμού, που παρέχει δικαιώματα σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, σύμφωνα με τα παραπάνω, ανταποκρίνεται στο επονομαζόμενο στη βιβλιογραφία «εθνοτικό μοντέλο μετανάστευσης», δηλαδή η Ελλάδα εντάσσει σχετικά γρήγορα και απρόσκοπτα τους ομογενείς αλλοδαπούς στην κατηγορία των ημεδαπών ενώ για τους αλλογενείς αλλοδαπούς υποστηρίζει την μερική ενσωμάτωση τους, κυρίως σε ζητήματα αγοράς εργασίας, και προχωρεί σε απονομή ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων (με καθυστερήσεις), δεν τους παρέχει όμως πολιτικά δικαιώματα. Σχηματίζει έτσι ομάδες προσφύγων και μεταναστών δύο ταχυτήτων αναφορικά με την ένταξή τους. (Κόντης, 2013).

Η εσωτερική μεταναστευτική πολιτική (ή ενταξιακή πολιτική) αφορά στο σύνολο των στόχων, μέσων, μέτρων και του οικείου θεσμικού πλαισίου που εφαρμόζονται από το κράτος υποδοχής για την ένταξη των μεταναστών (Μπαλούρδος, Τσίγκανου, 2013).

Η Ελλάδα έχει επίσημα στο ενεργητικό της τρία κείμενα Εθνικής Στρατηγικής για την ένταξη μεταναστών και προσφύγων. Το πρώτο έγγραφο ήταν η Εθνική Στρατηγική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών του 2013, από τη Γενική Γραμματεία Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής του Υπουργείου Εσωτερικών, το δεύτερο έγγραφο ήταν η Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη του 2019 του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής και το πιο πρόσφατο η Εθνική στρατηγική για την κοινωνική ένταξη αιτούντων άσυλο και δικαιούχων διεθνούς προστασίας του 2022 του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου.

Αυτές οι στρατηγικές έρχονται μετά και από τις προτάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για το Κοινό Πλαίσιο Ένταξης το 2005 και τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τα Σχέδια Δράσης για την ένταξη του 2016 και των ετών 2021-2027 αντίστοιχα.

Επίσης, θα πρέπει να αναφέρουμε ως βήματα χάραξης ενταξιακής πολιτικής μετά το 2013 την αναθεώρηση του Νόμου για την Ιθαγένεια (4332/2015) και το Μεταναστευτικό Νόμο (4375/2016). Η στρατηγική του 2013 ακολουθεί τη δομική ενσωμάτωση (αφομοίωση), αφού σύμφωνα με το ίδιο το κείμενο η «δομική ενσωμάτωση είναι διαδικασία σύνθετη και μακροχρόνια, ωστόσο πολύ πιο αποτελεσματική, όπως έχει δείξει η ευρωπαϊκή εμπειρία, σε σχέση τόσο με την απλή ενσωμάτωση όσο και με τη συνύπαρξη στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας» (Εθνική Στρατηγική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών, σελ. 21). Συνολικά, το εν λόγω κείμενο περιλαμβάνει μία γενικόλογη και συνοπτική καταγραφή μέτρων που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην υλοποίηση των βασικών στόχων, όπως έχουν προσδιοριστεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η Στρατηγική του 2019, από την άλλη, έδινε υπερβολική έμφαση στην υποδοχή και την πρώιμη ένταξη, μη καλύπτοντας επαρκώς την μακροχρόνια ένταξη. Παρατηρείται μια συνέχεια από τη Στρατηγική του 2013 ενώ η διαπολιτισμικότητα, η αλληλοκατανόηση και ο σεβασμός της διαφορετικότητας να αποτελεί το στόχο της.

Η ενταξιακή πολιτική ασκείται σήμερα από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, με ιδιαίτερη έμφαση στην πολιτική αυτή, καθώς ορίστηκε αρμόδια Υπουργός για θέματα Ένταξης στο εν λόγω Υπουργείο. Λαμβάνοντας υπόψη το Σχέδιο Δράσης για την Ένταξη 2021-2027 και όπως τονίζεται στο νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, μια επιτυχημένη πολιτική ένταξης και ενσωμάτωσης αποτελεί ουσιαστικό μέρος μιας καλά διαχειριζόμενης και αποτελεσματικής πολιτικής μετανάστευσης και ασύλου.

Καθώς η ανάληψη πρωτοβουλιών και η ανάπτυξη μέτρων για την ένταξη, εμπίπτει στις αρμοδιότητες και τη βούληση του εκάστοτε κράτους-μέλους, η ΕΕ μπορεί να δώσει την κατεύθυνση στηρίζοντας τις εθνικές και τοπικές αρχές με συντονισμό των πολιτικών, ανταλλαγή γνώσεων και χρηματοδοτικούς πόρους, χωρίς ωστόσο να έχει λόγο ως προς την υποχρεωτικότητα και την ανάγκη ύπαρξης τέτοιων μέτρων.

Ταυτόχρονα κρίνεται απαραίτητη για την κοινωνική συνοχή και για μια δυναμική οικονομία που λειτουργεί για όλους. Έτσι, λοιπόν, προτείνει στοχευμένη και προσαρμοσμένη υποστήριξη που λαμβάνει υπόψη τα ατομικά χαρακτηριστικά που ενδέχεται να παρουσιάζουν ειδικές προκλήσεις για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο, όπως το φύλο ή το θρησκευτικό υπόβαθρο. Η επιτυχής ένταξη και

ενσωμάτωση εξαρτάται τόσο από την έγκαιρη δράση όσο και από τη μακροπρόθεσμη δέσμευση.

Οι βασικοί άξονες του ανωτέρω σχεδίου είναι:

- Εκπαίδευση και κατάρτιση χωρίς αποκλεισμούς από την πρώιμη παιδική ηλικία έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση, με έμφαση στην ταχύτερη αναγνώριση των προσόντων και την εκμάθηση γλωσσών, με υποστήριξη από τα ταμεία της ΕΕ.
- Βελτίωση των ευκαιριών απασχόλησης και της αναγνώρισης των δεξιοτήτων, ώστε να εκτιμηθεί πλήρως η συμβολή των μεταναστευτικών κοινοτήτων, και ιδίως των γυναικών, και να διασφαλιστεί ότι υποστηρίζονται για να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους. Η Επιτροπή θα συνεργαστεί με τους κοινωνικούς και οικονομικούς εταίρους και τους εργοδότες για την προώθηση της ένταξης στην αγορά εργασίας, τη στήριξη της επιχειρηματικότητας και τη διευκόλυνση των εργοδοτών στην αναγνώριση και αξιολόγηση των δεξιοτήτων.
- Αφιερωμένη χρηματοδότηση της ΕΕ για την προώθηση της πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας για άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός της ΕΕ και ευκαιρίες για τα κράτη μέλη να ανταλλάσσουν βέλτιστες πρακτικές.
- Πρόσβαση σε επαρκή και οικονομικά προσιτή στέγαση που χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο Plus, το Ταμείο Ασύλου και Μετανάστευσης και το Invest EU, καθώς και πλατφόρμες χρηματοδότησης για την ανταλλαγή εμπειριών σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο για την καταπολέμηση των διακρίσεων στην αγορά κατοικίας και του διαχωρισμού.
- Το σχέδιο δράσης θα υλοποιηθεί με την κινητοποίηση της χρηματοδότησης της ΕΕ και τη δημιουργία εταιρικών σχέσεων με όλους τους εμπλεκόμενους: μετανάστες, κοινότητες υποδοχής, κοινωνικούς και οικονομικούς εταίρους, την κοινωνία των πολιτών και τον ιδιωτικό τομέα. Θα επιδιώξει τον εκσυγχρονισμό της πρόσβασης στις υπηρεσίες με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων. Τέλος, θα βελτιώσει τη βάση τεκμηρίωσης για την περαιτέρω ανάπτυξη πολιτικών και τη διασφάλιση της καλής παρακολούθησης των αποτελεσμάτων.

Με βάση τα ανωτέρω, το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου δημοσίευσε την Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη στα τέλη του 2021 και την έθεσε σε δημόσια διαβούλευση, έπειτα από αντιδράσεις της κοινωνίας των πολιτών. Ωστόσο, κρίνεται πως το κείμενο στο σύνολό του επιδέχεται βελτιώσεων και απομένει να φανεί στην πράξη πώς εν τέλει θα εφαρμοστεί η ενταξιακή πολιτική. Ενδεικτικά, κάποια από τα προβληματικά σημεία του κειμένου αφορούν:

- Διαφορές ανάμεσα στο υφιστάμενο σύστημα υποδοχής και τα προτεινόμενα μέτρα ένταξης στο επίπεδο των αιτούντων άσυλο
- Οι χρηματοδοτικές δυνατότητες της ΕΕ αφορούν και στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας
- Απουσία αναφοράς στις ενταξιακές διαδικασίες του μεταναστευτικού πληθυσμού
- Απουσία αναφοράς στο θέμα της πολιτογράφησης
- Πιο ενεργός ρόλος στην τοπική κοινωνία και τους ΟΤΑ

iii. Παραδείγματα από χώρες τις ΕΕ (Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία, Πορτογαλία)

Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιαστούν συνοπτικά κάποιες από τις χώρες της ΕΕ, οι οποίες, σύμφωνα και με τα στατιστικά απόκτησης ιθαγένειας, αλλά και της πρόσβασης σε υπηρεσίες υποστήριξης, ακολουθούν επιτυχημένες πολιτικές ένταξης.

Total number of acquisitions of citizenship, 2009-2020 (1 000)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
EU*	566.1	619.8	607.1	626.9	771.7	762.1	721.7	843.9	700.6	672.3	706.4	729.0
Belgium	32.8	34.6	29.8	38.6	34.8	18.7	27.1	31.9	37.4	36.2	40.6	33.9
Bulgaria	1.0	0.9	0.6	1.8	0.8	0.9	1.3	1.6	0.9	1.0	0.7	0.9
Czechia	1.1	1.1	1.6	1.8	2.2	5.1	2.6	4.6	3.5	2.3	2.9	2.7
Denmark	6.9	4.0	4.2	3.6	1.8	4.7	11.7	15.0	7.3	2.8	1.8	7.1
Germany	96.1	104.6	109.6	114.6	111.8	110.6	110.1	112.8	115.4	116.8	132.0	111.2
Estonia	1.7	1.2	1.5	1.3	1.3	1.6	0.9	1.8	0.9	0.8	0.8	0.8
Ireland	4.5	6.4	10.7	25.0	24.3	21.1	13.6	10.0	8.2	8.2	5.8	5.5
Greece	17.0	9.4	17.5	20.3	29.5	20.9	13.9	33.2	34.3	27.9	16.3	13.3
Spain	79.6	123.7	114.6	94.1	225.8	205.9	114.4	150.9	66.5	90.8	99.0	126.3
France	135.9	143.3	114.6	96.1	97.3	105.6	113.6	119.2	114.3	110.0	109.8	86.5
Croatia	5.3	3.3	3.3	1.1	1.0	0.7	1.2	4.0	0.7	0.9	1.1	1.1
Italy	59.4	65.9	56.2	65.4	100.7	129.9	178.0	201.6	146.6	112.5	127.0	131.8
Cyprus	2.0	1.5	1.3	1.5	1.1	1.6	2.4	3.1	3.7	3.2	2.9	2.7
Latvia	3.2	3.7	2.5	3.8	3.1	2.1	1.9	2.0	1.8	1.7	1.6	1.1
Lithuania	0.2	0.2	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.1	0.1	0.2
Luxembourg	4.0	4.3	3.4	4.7	2.6	3.2	3.2	3.3	5.0	7.0	5.7	4.6
Hungary	5.8	6.1	20.6	18.4	9.2	8.7	4.0	4.3	2.8	3.5	3.3	2.1
Malta	0.8	0.3	0.2	0.7	0.4	0.3	0.6	1.5	2.0	1.0	0.8	1.2
Netherlands	29.8	26.3	28.6	31.0	25.9	32.7	27.9	28.5	27.7	27.9	34.2	55.9
Austria	8.0	6.1	6.7	7.0	7.4	7.6	8.1	8.5	9.1	9.4	10.5	9.0
Poland	2.5	2.9	3.4	3.8	3.9	4.1	4.0	3.7	4.2	5.1	6.4	7.0
Portugal	24.2	21.8	23.2	21.8	24.5	21.1	20.4	25.1	18.0	21.3	21.1	32.1
Romania	9.4	:	:	:	1.5	1.7	2.1	4.5	6.8	6.3	5.7	1.8
Slovenia	1.8	1.8	1.8	1.5	1.5	1.1	1.3	1.3	1.6	2.0	1.9	1.7
Slovakia	0.3	0.2	0.3	0.3	0.2	0.2	0.3	0.5	0.6	0.7	0.6	0.5
Finland	3.4	4.3	4.6	9.1	8.9	8.3	7.9	9.4	12.2	9.2	9.6	7.8
Sweden	29.5	32.5	36.6	50.2	50.2	43.5	49.0	61.3	68.9	63.8	64.2	80.2
Iceland	0.7	0.4	0.4	0.4	0.6	0.6	0.8	0.7	0.6	0.6	0.4	0.4
Liechtenstein	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1
Norway	11.4	11.6	14.4	12.7	13.5	15.9	12.4	13.7	21.6	10.3	13.2	19.7
Switzerland	43.4	39.3	36.0	33.5	34.1	32.8	40.7	42.9	44.9	42.5	41.1	34.1

Note : The individual values do not add up to the total due to rounding

(*) The EU aggregate includes Romanian data for 2009.

(-) Data not available

Source: Eurostat (online data code: migr acq)

eurostat

a. Βέλγιο

Η ένταξη των μεταναστών και προσφύγων στο Βέλγιο υπόκειται σε πολιτικές που μπορούν να αφορούν είτε το σύνολο του πληθυσμού (π.χ. το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και οι ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας) είτε στοχεύουν άμεσα στο προσφυγικό ή μεταναστευτικό πληθυσμό (π.χ. κριτήρια εισδοχής, κανονισμοί ιθαγένειας και απαιτήσεις ένταξης στην κοινωνία). Οι σχετικές πολιτικές είναι διαθέσιμες σε ομοσπονδιακό, περιφερειακό και δημοτικό επίπεδο. Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση καθορίζει τους κανόνες για την απόκτηση της βελγικής άδειας διαμονής ή ιθαγένειας, και για την εγκατάσταση ή την απέλαση των παράτυπων μεταναστών. Γενικότερα, η

ομοσπονδιακή κυβέρνηση είναι υπεύθυνη για τη ρύθμιση της κοινωνικής ασφάλισης ενώ σε περιορισμένο βαθμό αναλαμβάνει θέματα απασχόλησης. Οι περιφερειακές κυβερνήσεις (Βαλλονία, Φλάνδρα και Βρυξέλλες) είναι αυτές που εφαρμόζουν πολιτικές ένταξης. Και οι τρεις βελγικές περιφέρειες έχουν αναπτύξει ένα πλαίσιο για τα προγράμματα ένταξης των πολιτών, τα οποία περιλαμβάνουν έναν ορισμένο αριθμό ωρών μαθημάτων γλώσσας, κοινωνικού προσανατολισμού, ιθαγένειας, και ατομική συμβουλευτική (Ahmad-Yar, Laurentsyeva, 2020).

Στο χαμηλότερο διοικητικό επίπεδο, οι βελγικοί δήμοι είναι υπεύθυνοι για την εφαρμογή των εθνικών και περιφερειακών πολιτικών, καθώς και για τη διεξαγωγή των δικών τους προγραμμάτων. Οι μετανάστες υποχρεούνται να εγγραφούν στο δήμο στον οποίο επιθυμούν να διαμένουν μακροπρόθεσμα. Μετά την εγγραφή στο δήμο ή την κοινότητα, οι μετανάστες λαμβάνουν επιστολή με την οποία καλούνται να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα ένταξης που διοργανώνεται στα γραφεία ένταξης. Οι δήμοι αποφασίζουν αυτόνομα για τις επενδύσεις σε υποδομές (όπως η στέγαση, η οποία μπορεί να επηρεάσει την εγκατάσταση των μεταναστών ή την εκπαίδευση) και μπορούν να διαθέσουν κονδύλια σε έργα που αποσκοπούν στην προώθηση της ένταξης των μεταναστών και τη μείωση του κοινωνικού διαχωρισμού. Όσον αφορά τον προϋπολογισμό, ο δήμοι και οι κοινότητες μπορούν να αντλήσουν από εσωτερικά, περιφερειακά, ομοσπονδιακά και ευρωπαϊκά κονδύλια (Kelberer-Mckee, 2017).

Με το σύστημα αυτό, αλλά και τη σχετική νομοθεσία, η απόκτηση της βελγικής ιθαγένειας αποτελεί μια από τις πιο επιεικείς διαδικασίες στην Ευρώπη από τη δεκαετία του 2000. Οι νομοθέτες έχουν ως στόχο την προώθηση της ένταξης μέσω βασικών απαιτήσεων όπως τα χρόνια διαμονής και η κατοχή ορισμένων νομικών εγγράφων (Tecmen, 2020).

b. Γερμανία

Η Γερμανία παρουσίαζε απροθυμία αναφορικά με τη σύνθετο πεδίο και των δύο μορφών κινητικότητας-μετανάστευσης και άσυλου, χωρίς συνεκτική στρατηγική ένταξης τα τελευταία χρόνια έως το 2015, όπου με τη νέα κατάσταση δόθηκε μια ώθηση για μια πιο ενεργητική προσέγγιση της μετανάστευσης και της ένταξης. Η διαμόρφωση όμως και η εφαρμογή πολιτικών ένταξης είναι αρκετά σύνθετες και πολύπλοκες διαδικασίες, αφενός γιατί η ένταξη είναι ένα ζήτημα πολιτικής που συνδέεται οριζόντια με τις αρμοδιότητες διαφορετικών ομοσπονδιακών υπουργείων, αλλά και γιατί αφορούν σε ένα σύστημα πολλών επιπέδων, στο οποίο η χάραξη και η παρακολούθηση της πολιτικής υλοποιούνται σε ομοσπονδιακό επίπεδο. Ωστόσο, όπως και στο Βέλγιο, η πραγματική εφαρμογή πραγματοποιείται κυρίως σε επίπεδο περιφερειακών κρατιδίων και δήμων (Chemin, Nagel, 2020).

Τα μέτρα ένταξης από το 2016 και μετά με το Νόμο για την Ένταξη, προβλέπει ότι οι αιτούντες άσυλο με καλές προοπτικές παραμονής στη Γερμανία έχουν έγκαιρη πρόσβαση σε κρατικά μέτρα ένταξης. Ωστόσο, εάν οι αιτούντες άσυλο αρνηθούν να παρακολουθήσουν μαθήματα ένταξης ή να εργαστούν, η κυβέρνηση τους αποκλείει από τα επιδόματα (Hertner, 2021). Ο νόμος επέτρεψε επίσης στους αιτούντες άσυλο που ζούσαν σε κοινωνικές κατοικίες να αναλάβουν θέσεις εργασίας (100.000). Η πρόσληψη των αιτούντων άσυλο σε αμειβόμενη εργασία, η εκμάθηση της γερμανικής γλώσσας και η παρακολούθηση μαθημάτων ένταξης έγιναν ακρογωνιαίοι λίθοι του συστήματος ένταξης.

Πριν 2 χρόνια, η Γερμανία επιθυμώντας να αυξήσει τα ποσοστά ειδικευμένων μεταναστών υιοθέτησε το Νόμο «Skilled Immigration Act», με τον οποίο διευκολύνεται η μετανάστευση πολιτών τρίτων χωρών υψηλής ειδίκευσης, προβλέποντας την αναγνώριση πανεπιστημιακών πτυχίων ή επαγγελματικής κατάρτισης εκτός της ΕΕ. Παρόλα αυτά, η πολιτική της Γερμανίας για το άσυλο και την ένταξη θεωρείται περιοριστική. Οι νεοεισερχόμενοι αντιμετωπίζουν πολυάριθμα γραφειοκρατικά εμπόδια, μαζί με την πίεση να αποδείξουν τις προσπάθειές τους για ένταξη (Brücker, Jaschke, Kosyakova, 2019).

c. Γαλλία

Οι πολιτικές ένταξης της Γαλλίας προάγουν την κοινωνική ενσωμάτωση κατά το ήμισυ. Οι νεοεισερχόμενοι εκτός ΕΕ στη Γαλλία απολαμβάνουν περισσότερες ευκαιρίες παρά εμπόδια στην ένταξη και οι ευκαιρίες αυτές έχουν βελτιωθεί από το 2015. Ως αποτέλεσμα, οι πολιτικές ένταξης της Γαλλίας είναι συγκρίσιμες με άλλες μεγάλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης/του ΟΟΣΑ (Migrant Integration Policy Index-MIPEX, 2020). Οι πρόσφυγες και μετανάστες στη Γαλλία επωφελούνται από περισσότερες ευκαιρίες και μεγαλύτερη ασφάλεια σε διάφορους τομείς της πολιτικής ένταξης. Πιο στοχευμένα προγράμματα βοήθησαν τους μετανάστες και τους πρόσφυγες να αποκτήσουν πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Τα προγράμματα ένταξης μεταναστών αποτελούν επίσημη αρμοδιότητα του Υπουργείου Εσωτερικών και έχουν σχεδιαστεί για να εξυπηρετούν τους νεοεισερχόμενους (που ορίζονται επίσημα ως άτομα που βρίσκονται στη χώρα λιγότερο από πέντε χρόνια). Ο κύριος αρμόδιος φορέας για την ένταξη στο Υπουργείο Εσωτερικών είναι το Γραφείο Ένταξης, Υποδοχής και Ιθαγένειας (Direction de l'accueil, de l'intégration, et de la citoyenneté, ή DAIC). Το γεγονός ότι οι πρωτοβουλίες ένταξης περιορίζονται στα πρώτα πέντε χρόνια παραμονής ενός μετανάστη στη Γαλλία συνεπάγεται την ενσωμάτωση: μετά από αυτά τα πρώτα χρόνια, οι ανάγκες ένταξης των μεταναστών αντιμετωπίζονται μέσω γενικών πολιτικών, ιδίως πολιτικών που βασίζονται σε περιοχές και απευθύνονται σε γειτονιές με υψηλό ποσοστό κατοίκησης αλλοδαπών (Escafré-Dublet, 2014).

Επίσης, η ένταξη των μεταναστών αντιμετωπίζεται επίσης από τον Οργανισμό Κοινωνικής Συνοχής και Ίσων Ευκαιριών (l'Agence pour la cohésion sociale et l'égalité des chances, ή Acsé), έναν κεντρικό οργανισμό που λειτουργεί υπό την καθοδήγηση του Υπουργείου Πόλεων. Το Υπουργείο Πόλεων εφαρμόζει την "πολιτική της πόλης", η οποία συνίσταται στη διάθεση περισσότερων μέσων στις μειονεκτικές περιοχές. Η πολιτογράφηση έπειτα από πέντε χρόνια είναι ο ισχυρότερος παράγοντας που οδηγεί τα υψηλά ποσοστά πολιτογράφησης και μπορεί επίσης να ενισχύσει την αποδοχή, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση, την πολιτική συμμετοχή, την αίσθηση του ανήκειν και την εμπιστοσύνη ορισμένων μεταναστών (Barou, 2014).

d. Πορτογαλία

Η Πορτογαλία είναι μία από τις κορυφαίες χώρες της "πρώτης δεκάδας", μαζί με τις κορυφαίες χώρες της Βόρειας Ευρώπης και τις παραδοσιακές χώρες προορισμού. Ειδικότερα, η Πορτογαλία κατέχει την πρώτη θέση μεταξύ των "νεότερων" χωρών προορισμού, με μεγάλη διαφορά από χώρες όπως η Ιταλία και η Ισπανία. Σε σύγκριση με όλες τις άλλες ανεπτυγμένες χώρες, οι πολιτικές ένταξης της Πορτογαλίας το 2019 ήταν πάνω από τον μέσο όρο σε όλους τους τομείς πολιτικής εκτός από την υγεία των μεταναστών. Το κορυφαίο παγκοσμίως μοντέλο ιθαγένειας ενισχύθηκε τόσο για τους μετανάστες όσο και για τους απογόνους τους που γεννήθηκαν στην Πορτογαλία (Migrant Integration Policy Index-MIPEX, 2020).

Η ολοκληρωμένη προσέγγιση της Πορτογαλίας για την ένταξη έχει σημασία επειδή ο τρόπος με τον οποίο η χώρα, τόσο σε επίπεδο πολιτείας όσο και σε επίπεδο κοινωνίας, αντιμετωπίζει τους μετανάστες επηρεάζει έντονα την αμφίδρομη διαδικασία προθυμίας της κοινωνίας να αποδεχθεί και να αλληλεπιδράσει με τους μετανάστες, αλλά και τις στάσεις των ίδιων των μεταναστών και τα αποτελέσματα της ένταξης. Για την κοινή γνώμη, η παροχή ίσων δικαιωμάτων, ευκαιριών και ασφάλειας ενθαρρύνει το κοινό να βλέπει την ένταξη ως ευκαιρία και να αντιμετωπίζει τους μετανάστες ως ίσους, γείτονες και εν δυνάμει πολίτες. Στο πλαίσιο πολιτικών χωρίς αποκλεισμούς, όπως αυτή της Πορτογαλίας, τόσο οι μετανάστες όσο και το κοινό είναι πιο πιθανό να αλληλεπιδρούν μαζί και να αισθάνονται άνετα μεταξύ τους ως ίσοι (Juzwiak, 2014). Το αποκεντρωμένο μοντέλο που προτείνουν οι πορτογαλικές αρχές περιλαμβάνει θετικές πτυχές που προωθούν την ένταξη σε τοπικό επίπεδο, καθώς ένας από τους κύριους στόχους του είναι να φέρει πιο κοντά τους αιτούντες άσυλο και τις κοινότητες υποδοχής, καθώς και την ενεργή εμπλοκή της κοινωνίας των πολιτών (Sacramento, Turtiainen, Silva, 2019).

Ταυτόχρονα, βέβαια, με την ανοικτή αυτή πολιτική, η Πορτογαλία πρέπει να εξασφαλίσει ότι η Διοίκηση είναι ικανή να ανταποκριθεί στους πρόσφυγες και μετανάστες, οι οποίοι έλκονται όλο και περισσότερο από την ευνοϊκότερες διαδικασίες ένταξης (Gil, 2021).

Κεφάλαιο 3: Ο ρόλος του/της διαπολιτισμικού/διαπολιτισμικής μεσολαβητή/μεσολαβήτριας

Η ακαδημαϊκή έρευνα για τους πρόσφυγες έχει επικεντρωθεί κυρίως στην ευαλωτότητα των προσφύγων κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους σε μια νέα πατρίδα (Browne, 2006- Collyer, 2010- Koser, 2000)- στις τραυματικές εμπειρίες τους και στις διάφορες προκλήσεις σε θέματα υγείας, πολιτισμού και άλλες προκλήσεις κατά την εγκατάστασή τους (Jorden, Matheson, & Anisman, 2009- Lindencrona, Ekblad, & Hauff, 2008- Shishehgar, Gholizadeh, DiGiacomo, Green, & Davidson, 2017), υπηρεσίες της χώρας υποδοχής για την εγκατάσταση των προσφύγων, την απασχολησιμότητα και την ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων (Correa-Velez, Barnett, & Gifford, 2015- Finsterwalder, 2017- Hainmueller, Hangartner, & Lawrence, 2016) και την ένταξή τους στην κοινωνία υποδοχής (Ager & Strang, 2008- Phillimore, 2011- Valenta & Bunar, 2010), συμπεριλαμβανομένων των προοπτικών φύλου και ηλικίας (Baines, 2017- Hamilton & Moore, 2004- Lewis, 2009). Υπάρχει επίσης ένα σημαντικό ρεύμα ερευνών σχετικά με τον αντίκτυπο των προσφύγων στις χώρες και τις κοινότητες υποδοχής (Alix-Garcia & Saah, 2009- Baez, 2011- Del Carpio & Wagner, 2015).

Η αναφορά στο ρόλο των διαπολιτισμικών μεσολαβητών κρίνεται απαραίτητη πλέον, όταν μιλάμε για επιτυχημένες πολιτικές ένταξης. Μέσα σε όλες τις παραπάνω θεματικές των ερευνών ρητά ή άρρητα προϋπόθεση αποτελεί η παρουσία του ανθρώπου, που θα αποτελέσει τη γέφυρα ανάμεσα στις υπηρεσίες, το κράτος και τον πρόσφυγα ή μετανάστη.

Η πολιτισμική διαμεσολάβηση θεωρείται ως η πιο κατάλληλη, χαμηλού κόστους και επωφελέστερη προσέγγιση για την εξασφάλιση της ένταξης των μεταναστών και των προσφύγων στην κοινωνία υποδοχής. Ο ρόλος και το καθεστώς τους είναι ένα βασικό ζήτημα για την οικοδόμηση της τοπικής πολιτικής διαπολιτισμικής διαχείρισης. Το τρίτο πρόσωπο στην καρδιά της διαμεσολάβησης αποτελεί βασικό στοιχείο - καμία διαμεσολάβηση δεν θα ήταν δυνατή χωρίς αυτό το τρίτο πρόσωπο. Ο μεσολαβητής δίνει τη δυνατότητα στα άτομα και ακόμη περισσότερο στις κοινωνικές ή πολιτισμικές ομάδες να μην ζουν απομονωμένα, αποτραβηγμένα, μη αναγνωρισμένα από τον υπόλοιπο πληθυσμό (Wieworka, 2002).

i. Ορισμός και διαφορές

Ένας ορισμός του διαπολιτισμικού μεσολαβητή, σύμφωνα με τους Μεταφραστές Χωρίς Σύνορα, είναι «αυτός που διευκολύνει την αμοιβαία συνεννόηση μεταξύ ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων (π.χ., του πληθυσμού των μεταναστών/ προσφύγων) και ενός φροντιστή (π.χ. γιατρού) παρέχοντας αμφίδρομη μετάφραση (διερμηνεία) και βοηθώντας τους να ξεπεράσουν τα πολιτισμικά εμπόδια».

Ένας άλλος ορισμός, τον οποίο χρησιμοποιεί το ελληνικό Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, αναφέρει: «Μεσολαβούν ανάμεσα σε άτομα ή/και ομάδες με διαφορετικές πολιτισμικές αντιλήψεις και πρακτικές προκειμένου να εξασφαλίσουν τη μεταξύ τους ισότιμη επικοινωνία και να διευκολύνουν τη διαπολιτισμική κατανόηση. Οι υπηρεσίες που προσφέρουν είναι οι εξής: α) Διευκολύνουν την επικοινωνία και τη συναλλαγή των πολιτών τρίτων χωρών με τους φορείς του κράτους (π.χ. δημόσιες υπηρεσίες), β) Ενημερώνουν και πληροφορούν τους πολίτες τρίτων χωρών σχετικά με τα θέματα που τους αφορούν ή σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες και τις προϋποθέσεις χρήσης αυτών. Επισημαίνεται ότι στις περιπτώσεις που απαιτείται διαπιστευμένη μετάφραση ή διερμηνεία, ο διαπολιτισμικός μεσολαβητής δεν δύναται να αντικαταστήσει τον επαγγελματία μεταφραστή ή διερμηνέα.

Στο τελευταίο σημείο, η αναφορά δηλαδή στο διαπιστευμένο μεταφραστή ή διερμηνέα, έγκειται η πραγματική συζήτηση και ο προβληματισμός. Πιο συγκεκριμένα, η προβληματική που προκύπτει μπορεί εύκολα να γίνει αντιληπτή από την ίδια μας τη γλώσσα, Αλήθεια, πόσες φορές έχουν ειπωθεί οι όροι «διαπολιτισμικός μεσολαβητής», «πολιτισμικός διαμεσολαβητής», «πολιτισμικός μεσολαβητής», «διερμηνέας», «μεταφραστής», για να περιγράψουν τα άτομα που βοηθούν τους αλλοδαπούς (μετανάστες και πρόσφυγες) στην επικοινωνία τους με τις δημόσιες υπηρεσίες (μεταξύ αυτών φορείς περίθαλψης, εκπαίδευσης κ.ά.); Η προβληματική αυτή δεν προκύπτει μόνο στην ελληνική περίπτωση, αλλά και σε άλλες χώρες της ΕΕ, όπου οι παραπάνω όροι (ή και περισσότεροι) χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν το ρόλο και τις αρμοδιότητες του διαπολιτισμικού μεσολαβητή.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό να διευκρινιστούν στο κομμάτι των γλωσσικών σπουδών, οι διαφορετικοί κλάδοι. Ειδικότερα, με τη διερμηνεία μεταφέρονται με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια τα νοήματα των όσων λέγονται κατά τη διάρκεια μιας διαπροσωπικής συνάντησης ενώ με τη διαπολιτισμική διαμεσολάβηση μεταφέρονται με ευρύτερο και εμπλουτισμένο τρόπο τα μηνύματα του αποστολέα προς τον παραλήπτη και αντίστροφα (Liddicoat & Scarino, 2013). Είναι σημαντικό, επίσης, να θυμόμαστε ότι η μετάφραση έχει ομοιότητες και διαφορές με άλλες μορφές διαπολιτισμικής επικοινωνίας (Schäffner, 2003) και ότι αυτές έχουν αντίκτυπο στη διαδικασία διαμεσολάβησης.

Η σύγχυση μεταξύ των όρων φαίνεται να αντικατοπτρίζεται και σε μια σύγχυση ρόλων (Αποστόλου, 2015). Με άλλα λόγια, ένας πολιτισμικός μεσολαβητής αναλαμβάνει να εκτελέσει καθήκοντα, που εμπίπτουν σε άλλα επαγγέλματα, ταυτόχρονα με τη βασική του αρμοδιότητα. Έτσι, κατά τη διάρκεια της μετάφρασης/διερμηνείας, κύριος ρόλος της εργασίας του (Rudvin & Tomassini, 2008), σε σχέση με ένα ιατρικό ζήτημα, θα πρέπει να εξηγήσει τις σχετικές πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα στους εμπλεκόμενους, να προσαρμόσει το λεξιλόγιό του, ώστε να γίνει κατανοητό από τον πρόσφυγα ή μετανάστη και να συνηγορήσει υπέρ ή κατά μιας κατεύθυνσης ανάλογα με την επιλογή (Niska, 2002) παραμένοντας ταυτόχρονα ουδέτερος και αμερόληπτος. Ταυτόχρονα, ο όρος μεσολαβητής παραπέμπει σε ένα ρόλο εξουσίας και ευθύνης, γεγονός που ξανά περιπλέκει την ξεκάθαρη οριοθέτηση του ρόλου. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τη θεωρία, ο μεταφραστής ως μεσολαβητής συμμετέχει και στους δύο πολιτισμούς, όχι λόγω του ότι είναι "διπολιτισμικός", όπως ισχυρίζεται ο Taft (1981), αλλά μάλλον ως αυτός που εμπλέκεται στην εκτέλεση και ανάλυση ερμηνειών τόσο εντός όσο και μεταξύ των πολιτισμικών πλαισίων (Liddicoat, 2016).

Η ανάγκη για την ενίσχυση των πολιτισμικών διαμεσολαβητών προέκυψε από το 2015, όταν μαζικά χρειαζόνταν οι δημόσιες υπηρεσίες των κρατών μελών της ΕΕ ανθρώπους που μιλούν διαφορετικές γλώσσες και ακόμη περισσότερο διαφορετικές διαλέκτους χωρών από τη Μέση Ανατολή, την Ασία και την Αφρική. Μια πρώτη λύση προέκυψε από τις υπάρχουσες κοινότητες προσφύγων και μεταναστών, με σκοπό να λειτουργήσουν ως ανεπίσημοι διερμηνείς. Ωστόσο, σύντομα έγινε αντιληπτό ότι οι πρόσφυγες και μετανάστες δε χρειαζόνταν απλώς τη γλωσσική επικοινωνία, αλλά τα υποστηρικτικά δίκτυα (δημόσιες

υπηρεσίες, οργανισμοί) χρειάζονταν το σύνδεσμο, για να γίνονται κατανοητές διαφορετικές πολιτισμικές πρακτικές.

Ήδη από το 2007, η ΕΕ με τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ένταξης Υψηκών Τρίτων Χωρών αναφέρεται στην ανάγκη υποστήριξης της επικοινωνίας ως παράγοντα της ένταξης. Μετέπειτα, και σε πολλά κείμενα της ΕΕ, αναφέρεται ο ρόλος του διαπολιτισμικού μεσολαβητή: «Οι διαπολιτισμικοί μεσολαβητές αποτελούν κυρίαρχο δίαυλο επικοινωνίας μεταξύ των υ.τ.χ. [υψηκών τρίτων χωρών] και της κοινωνίας υποδοχής. Τα προγράμματα αποσκοπούν αφενός μεν στη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης, αφετέρου δε στην απόκτηση των απαιτούμενων δεξιοτήτων για τη στήριξη των μεταναστών ώστε να διευκολυνθεί η επικοινωνία και η κατανόηση μεταξύ των τελευταίων και του προσωπικού των δημοσίων υπηρεσιών καθώς και η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών προς το μεταναστευτικό πληθυσμό. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στη συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα ανέργων νέων μεταναστών δεύτερης γενιάς» (Ετήσιο πρόγραμμα του Ταμείου 2007).

Πολλά έργα για την εκπαίδευση πολιτισμικών διαμεσολαβητών κατά τη διάρκεια των ετών χρηματοδοτήθηκαν από την ΕΕ (π.χ. SONETOR), με διάφορες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (Μετάδραση, Translators Without Borders κ.ά.), διεθνείς οργανισμούς (WHO, UNICEF κ.ά.) και εκπαιδευτικούς φορείς (ΕΚΠΑ, ΕΑΠ κ.ά.) ενώ πολλές προσπάθειες έχουν γίνει, ώστε να δημιουργηθεί ένα μητρώο πολιτισμικών διαμεσολαβητών (Μητρώα «διερμηνέων και διαμεσολαβητών», τόσο στην Υπηρεσία Ασύλου (ν.3907/2011) και στην Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Απόφαση 15.1/1292/9-10-12), με σκοπό την καλύτερη παρακολούθηση του επαγγελματικού προφίλ αυτού, καθώς και τις σχετικές εκπαιδεύσεις ή πιστοποιήσεις, που μπορεί να έχουν ληφθεί, ώστε να είναι άμεσα διαθέσιμοι στις υπηρεσίες της ελληνικής δημόσιας διοίκησης. Ιδιαίτερα η Διεύθυνση Κοινωνικής Ένταξης του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου ξεκίνησε το Μάρτιο του 2019, την καταγραφή των εργαζόμενων ως διαπολιτισμικοί μεσολαβητές στη χώρα μας, με τη συμπλήρωση ειδικού ερωτηματολογίου (ενεργή διαδικασία ως σήμερα), με σκοπό να υποστηρίξουν το σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων και προγραμμάτων σχετικών με τη πολιτισμική διαμεσολάβηση.

ii. Υφιστάμενο καθεστώς εργασίας και αναγνώριση του επαγγέλματος

Παρόλο που διαπολιτισμικοί μεσολαβητές απασχολούνται τα τελευταία χρόνια κυρίως μέσω συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων, προσφέροντας τις υπηρεσίες τους κυρίως σε διαφορετικές δημόσιες υπηρεσίες και δομές (π.χ. δομές φιλοξενίας προσφύγων), δεν υπάρχει στην Ελλάδα θεσμικό πλαίσιο που να καθορίζει τα θέματα που σχετίζονται με το επάγγελμα του διαπολιτισμικού μεσολαβητή. Η συναφής κατηγορία που έχει θεσμοθετηθεί αφορά στο παρόμοιο επάγγελμα των «Διαμεσολαβητών Υγείας» (νόμος 4368/2016, άρθρο 61), σκοπό των οποίων αποτελεί η άρση των εμποδίων στην πρόσβαση των ευπαθών (ευάλωτων και ειδικών) ομάδων του πληθυσμού στις υπηρεσίες υγείας. Επίσης, τα προαναφερθέντα Μητρώα δεν προσδιορίζουν συγκεκριμένες αρμοδιότητες των επαγγελματιών διαπολιτισμικών μεσολαβητών.

Τον Απρίλιο του 2021, η Διεύθυνση Κοινωνικής Ένταξης του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, η οποία έχει υπό την ευθύνη της την προώθηση δράσεων διαπολιτισμικής μεσολάβησης, την καταγραφή επιμορφωμένων διαπολιτισμικών μεσολαβητών και την τήρηση σχετικού Μητρώου, ολοκλήρωσε με την υποστήριξη του ΕΑΠ, ΜΚΟ, Διεθνών Οργανισμών, του Δ. Αθήνας και εκπροσώπων της ΓΣΕΕ, ΓΣΕΒΕΕ και του ΕΕΠ το επαγγελματικό περίγραμμα του Διαπολιτισμικού Μεσολαβητή, το οποίο αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα του ΕΟΠΠΕΠ.

Το περίγραμμα ορίζει το επάγγελμα του διαπολιτισμικού μεσολαβητή, αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα πλαισίωσης της ειδικότητας. Σύμφωνα με το περίγραμμα, οι διαπολιτισμικοί μεσολαβητές γνωρίζουν καλά δύο ή και περισσότερα πολιτισμικά πλαίσια. Την ειδικότητα αυτή μπορεί να έχουν ενταγμένοι μετανάστες χρόνων στην ελληνική κοινωνία και έχουν σχετική εκπαίδευση στη διαπολιτισμική μεσολάβηση. Επίσης, στην ειδικότητα μπορεί να συμπεριλαμβάνονται Έλληνες πολίτες που γνωρίζουν πολύ καλά μια άλλη γλώσσα και έναν άλλο πολιτισμό, λόγω καταγωγής ή λόγω σχετικής εκπαίδευσης κι έχουν εκπαιδευτεί σχετικά. Λαμβάνοντας υπόψη τι καλούνται να παρέχουν οι διαπολιτισμικοί μεσολαβητές, θεωρείται απαραίτητη η εξειδικευμένη εκπαίδευση πάνω σε διάφορες θεματικές (εργασία, υγεία, εκπαίδευση, νομικές διαδικασίες κ.λπ), καθώς θα πρέπει να είναι εξοικειωμένοι με την ειδική ορολογία, αλλά και τις διαδικασίες/πρακτικές που ακολουθούνται ανάλογα με τον

κλάδο, που υποστηρίζουν (π.χ. νοσοκομεία, Υπηρεσία Ασύλου, Κοινωνικές Υπηρεσίες ΟΤΑ κ.ά.).

Το περίγραμμα περιλαμβάνει, επίσης, τις τυπικές και θεσμικές προϋποθέσεις για την άσκηση αυτού του επαγγέλματος, αναλύει τις λειτουργίες και τα κριτήρια εφαρμογής, καθώς και τις απαραίτητες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες, που θα πρέπει να έχει ο κάθε διαπολιτισμικός μεσολαβητής. Προτείνει τους τρόπους και τη μεθοδολογία αξιολόγησης των σχετικών γνώσεων και ικανοτήτων, αλλά προτείνει επίσης και τρόπους απόκτησης των απαιτούμενων προσόντων.

Στη χώρα μας, διαπολιτισμικοί μεσολαβητές εργάζονται στους τομείς όπου οι πρόσφυγες και οι μετανάστες χρειάζεται να εξυπηρετηθούν σε θέματα υγείας, νομικών ζητημάτων, της στέγασης και διάφορων κοινωνικών υποθέσεων. Σαφώς, οι ανάγκες πάντα δεν καλύπτονταν, ειδικά όταν αναφερόμαστε σε δομές της αστυνομίας (π.χ. κρατητήρια αλλοδαπών) ή δικαστήρια, γραφειοκρατικές διαδικασίες που αφορούν στις άδειες διαμονής ή ληξιαρχικές πράξεις, νοσοκομεία και δημόσιες κλινικές, με αποτέλεσμα ΜΚΟ να προσπαθούν να υποστηρίξουν τις δημόσιες αυτές δομές με διαπολιτισμικούς μεσολαβητές (π.χ. Μετάδραση, Caritas, Ερυθρός Σταυρός). Διαπολιτισμικοί μεσολαβητές εργάζονται σε πολύ μεγάλο βαθμό στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, με σκοπό να υποστηρίξουν την υλοποίηση των παρεχόμενων υπηρεσιών (κοινωνική υπηρεσία, ιατρική, ψυχολογική, νομική κά), οι οποίοι έχουν αποκτήσει ιδιαίτερα μεγάλη εμπειρία.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως στην Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη «προβλέπεται η παρουσία κατάλληλα εκπαιδευμένων και πιστοποιημένων διερμηνέων στις βασικές γλώσσες των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων, σε όλες τις προβλεπόμενες δράσεις-ενέργειες». Ιδιαίτερη μνεία γίνεται για την απασχόληση διερμηνέων σε ιδρύματα ψυχικής υγείας, κάτι που αποτελεί πολύ μεγάλο κενό σήμερα (Gunst , Jarman , Yarwood , Rokadiya , Capsaskis, Orcutt, Abbara, 2019). Γίνεται κατανοητό πως με την έννοια του διερμηνέα εννοείται ο/η διαπολιτισμικός/η μεσολαβητής/τρια, σύμφωνα και με όσα παρουσιάστηκαν προηγουμένως στη θεωρία.

Τέλος, το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου έχει ανακοινώσει πρόγραμμα ενίσχυσης/προώθησης των υπηρεσιών διαπολιτισμικής μεσολάβησης σε Κέντρα Κοινότητας/Κέντρα Ένταξης Μεταναστών των Δήμων, στοχεύοντας στην κατάρτιση και

απασχόληση πενήντα οκτώ διαπολιτισμικών μεσολαβητών σε σαράντα επτά δήμους της χώρας.

iii. Η σημασία των διαπολιτισμικών μεσολαβητών για την αποτελεσματική ένταξη των προσφύγων

Η ενότητα αυτή συνδέεται άμεσα με τις θεωρίες ένταξης, στις οποίες αναφερθήκαμε σε προηγούμενη ενότητα. Οι διαπολιτισμικοί μεσολαβητές αποτελούν έναν εξαιρετικά σημαντικό παράγοντα για την ένταξη των προσφύγων και των μεταναστών στην κοινωνία υποδοχής. Στην έννοια της διαπολιτισμικότητας, ο πλουραλισμός διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο και η ένταξη των προσφύγων και μεταναστών απαιτεί, όπως έχουμε ήδη τονίσει, την αμοιβαία προσαρμογή και των δύο μερών, κοινωνίας υποδοχής και πρόσφυγα/μετανάστη (Dahinden & Chimienti, 2002).

Πιο συγκεκριμένα, το κοινωνικό περιβάλλον εγκολπώνει τη φύση των σχέσεων μεταξύ των προσφύγων και άλλων μελών των κοινοτήτων τους (δεσμοί εντός των κοινοτήτων και κοινωνικές γέφυρες με άλλα μέλη της κοινότητας), τις γενικές στάσεις και πεποιθήσεις της κοινωνίας υποδοχής για τους πρόσφυγες (η υποδοχή από την κοινότητα), οι οποίες δύναται να διαμορφώσουν τις καθημερινές εμπειρίες και αλληλεπιδράσεις και τη θεσμική προσαρμογή (Hynie, 2018).

Ο ρόλος του διαπολιτισμικού μεσολαβητή είναι σημαντικός, καθώς χτίζει και διατηρεί επίσης το συνεκτικό ιστό ανάμεσα στα μέρη της πολιτικής ένταξης. Ο διαπολιτισμικός μεσολαβητής, έχοντας ο ίδιος την προσωπική γνώση και εμπειρία, είναι σε θέση να παρέχει καλύτερη πρόσβαση σε υπηρεσίες, ενώ μπορεί να διευκολύνει την αλληλεπίδραση μεταξύ των κοινοτήτων μέσα από δράσεις και κοινές δραστηριότητες. Μάλιστα, μπορεί να αποτελέσει ένα κύριο και βασικό σημείο αναφοράς στη διαμόρφωση της νέας ταυτότητας και των δύο πλευρών. Η προσαρμογή και η κατανόηση, έννοιες τις οποίες μπορεί να υποστηρίξει μέσα από την εποικοδομητική αλληλεπίδραση ανάμεσα στην κοινωνία υποδοχής και προσφύγων/μεταναστών, αποτελούν χαρακτηριστικά της ειδικότητας αυτής.

Η διαπολιτισμική μεσολάβηση είναι επικοινωνία. Επικοινωνία για να φέρει τα δύο μέρη πιο κοντά και να υπάρξει κατανόηση. Ταυτόχρονα, ο διαπολιτισμικός μεσολαβητής μπορεί να δώσει εξαιρετικά χρήσιμη τροφοδότηση στον πάροχο των υπηρεσιών, είτε είναι δημόσιος είτε ιδιωτικός, με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση των αναγκών (ICMC). Αυτή η ειδικότητα επιτρέπει στον οποιοδήποτε θέλει να υποστηρίξει να έρθει πιο κοντά στο διαφορετικό. Ο διαπολιτισμικός μεσολαβητής, τόσο ως εργαζόμενος όσο και ως μαθητής, είναι αναπόσπαστα συστατικά των καταστάσεων στις οποίες εργάζονται και μαθαίνουν (Hodkinson και Hodkinson 2004). Μαθαίνουν και μοιράζονται τις γνώσεις τους όχι μόνο ακούγοντας παθητικά και μεταφέροντας τις με τη σειρά τους μετά, αλλά και παρατηρώντας και πράττοντας.

Εν κατακλείδι, ο ρόλος του διαπολιτισμικού μεσολαβητή φέρει βαθιά στην έννοια του τη διαδικασία της ένταξης. Είναι πολλά περισσότερα από τη γλωσσική διερμηνεία, η οποία είναι σαφώς πολύ σημαντική. Είναι, όμως, εξίσου σημαντικές, η κοινωνική συνοχή και αλληλεπίδραση, η διατήρηση της διαφορετικότητας, αλλά και η προάσπιση της ανεμπόδιστης πρόσβασης σε υπηρεσίες και όλα αυτά θα οδηγήσουν σε μια κοινωνία σύγκλισης και συμπερίληψης.

Μέρος Β: Η έρευνα

Κεφάλαιο 4: Μεθοδολογία της έρευνας

Η επιλογή της μεθόδου γίνεται με βάση το αντικείμενο τη έρευνας, τους στόχους, αλλά και το θεωρητικό πλαίσιο. Η ποιοτική μέθοδος για την παρούσα εργασία επελέγη, καθώς σκοπός είναι να εντοπιστούν τα στοιχεία και βιώματα με νόημα και να εκτιμηθούν με υποκειμενικό τρόπο νοήματα και σημασίες που αυτά κρύβουν. Η ποιοτική μέθοδος συλλογής δεδομένων επιτρέπει τη διερεύνηση ενός ζητήματος σε βάθος και συνεισφέρει στην ουσιαστική κατανόηση του προβλήματος και των επιμέρους παραμέτρων του (Denzin et al., 2006).

Μας δίνεται, λοιπόν, η δυνατότητα να στοχεύσουμε και να εμβαθύνουμε στην εμπειρία των ερωτώμενων, νοηματοδοτώντας και το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο βρισκόμαστε. Με βάση τις παρατηρήσεις μας, μπορούμε να ερμηνεύσουμε τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί και να αναδείξουμε τα τελικά συμπεράσματα.

Στην παρούσα έρευνα επελέγη η ημιδομημένη συνέντευξη, στην οποία «δεν είναι απαραίτητο οι ανοιχτού τύπου ερωτήσεις να ακολουθούν την ίδια σειρά και διατύπωση για κάθε απαντώντα» (Cohen, Manion & Morriison, 2007). Έτσι, έχουμε τη δυνατότητα να παραλείψουμε ερωτήσεις ή και να προσθέσουμε άλλες κατά τη διάρκεια της συνέντευξης και ανάλογα με τον κάθε ερωτώμενο. Καθώς αναζητούμε βιώματα και αντιλήψεις η ημιδομημένη συνέντευξη παρέχει το πλαίσιο, ώστε να μην παρεκκλίνουμε από την αντικειμενικότητα των ερωτήσεων, δίνοντας τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να εκφράσουν τις απόψεις και τις εμπειρίες τους ελεύθερα.

Έλαβαν χώρα έντεκα σε βάθος ποιοτικές συνεντεύξεις χρησιμοποιώντας έναν οδηγό συνέντευξης και συγκεκριμένα ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο ήταν χωρισμένο σε άξονες – θεματικές με υπο-ερωτήσεις που λειτούργησαν υποστηρικτικά στην ημιδομημένη συνέντευξη. Μεγαλύτερη έμφαση δόθηκε στη συζήτηση και την εμπειρία των ερωτώμενων στο υπό εξέταση ζήτημα.

Με βάση την προαναφερθείσα μεθοδολογία, συγκεντρώθηκαν τα δεδομένα, αναλύθηκαν τα αποτελέσματα των δηλώσεων και στη συνέχεια κατηγοριοποιήθηκαν. Αρχικά, θα πρέπει να πούμε πως το καταγεγραμμένο υλικό απομαγνητοφωνήθηκε, αναγνώστηκε αρκετές φορές

και στη συνέχεια κωδικοποιήθηκε σε νοήματα και κατηγοριοποιήθηκε, δεδομένου ότι η κωδικοποίηση βελτιώνει την αξιοπιστία της συνέντευξης (Cohen, Manion & Morrison, 2007). Ακολούθησε, η ερμηνεία του περιεχομένου των κατηγοριών και επεξήγηση, με σκοπό να συνοψιστούν τα διάφορα χαρακτηριστικά σε θεματικές ενότητες για την καλύτερη ανάλυσή τους. Για την παραπάνω διαδικασία, υποστηρικτικά λειτούργησε και το λογισμικό Atlas.ti, το οποίο χρησιμοποιείται για την ανάλυση ποιοτικών δεδομένων.

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να αναφέρουμε πως το υλικό των συνεντεύξεων (μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις) είναι διαθέσιμο στο αρχείο της ερευνήτριας. Προτού πραγματοποιηθούν οι συνεντεύξεις, όλοι οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν και υπέγραψαν σχετικό έντυπο συγκατάθεσης (βλ. Έντυπο Συγκατάθεσης Κατόπιν Ενημέρωσης, πρότυπο έγγραφο Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας) περί ανωνυμίας, εμπιστευτικότητας και χρήσης των δεδομένων στο πλαίσιο της επιστημονικής έρευνας, με αποκλειστικά ερευνητικό χαρακτήρα.

i. Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της έρευνας είναι να δώσουμε το λόγο στα άτομα εκείνα που έχουν εργαστεί ως διαπολιτισμικοί/διαπολιτισμικές μεσολαβητές/μεσολαβήτριες, να μάθουμε τις εμπειρίες τους αναφορικά με την εργασία αυτή αλλά και με το ρόλο που αυτοί διαδραματίζουν στην ένταξη των προσφύγων. Τι σημαίνει διαπολιτισμική μεσολάβηση; Ποιες είναι οι προκλήσεις σε μια τέτοια εργασία; Ποια η διαφορά ανάμεσα στη μετάφραση, τη διερμηνεία και τη διαπολιτισμική μεσολάβηση; Ποια είναι η σχέση ενός διαπολιτισμικού μεσολαβητή με την κοινότητα των ανθρώπων από όπου ο ίδιος προέρχεται; Ποια είναι η σχέση ενός διαπολιτισμικού μεσολαβητή με την κοινωνία υποδοχής; Τι σημαίνει ένταξη και πώς αυτή επιτυγχάνεται ουσιαστικά; Η λειτουργία και η παρουσία της διαπολιτισμικής μεσολάβησης λειτουργεί υποστηρικτικά στη διαδικασία της ένταξης; Η συλλογή και αξιοποίηση των στοιχείων αποσκοπεί στην ανάδειξη και προώθηση των ζητημάτων γύρω από τη διαπολιτισμική μεσολάβηση και ο ρόλος της στην ένταξη των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία.

ii. Το δείγμα

Η ομάδα που αποτέλεσε το σύνολο των 11 συνεντευξιαζόμενων αποτελείται από πρόσφυγες, μετανάστες και νέους/νέες γεννημένες στην Ελλάδα από πρόσφυγες-πολιτογραφημένους/ες Έλληνες και Ελληνίδες, οι οποίοι/ες είτε εργάζονται είτε έχουν εργαστεί ως διαπολιτισμικοί μεσολαβητές και διαπολιτισμικές μεσολαβήτριες. Πιο συγκεκριμένα, η επιλογή των ατόμων έγινε με κριτήριο τη συμπερίληψη ατόμων που έχουν διαφορετικές εμπειρίες τόσο από τη διαδικασία ένταξης όσο και από το ρόλο τους-εμπειρία στη διαπολιτισμική μεσολάβηση. Μάλιστα, η διαφορετικότητα των συμμετεχόντων τόσο ως προς τα χρόνια παρουσίας στην Ελλάδα, ως προς τη νομική τους κατάσταση, αλλά και την επαφή τους με την ελληνική κοινωνία προσέφερε μια ποικιλομορφία στο δείγμα, που θα εξυπηρετήσει μια πληρέστερη εξαγωγή συμπερασμάτων. Επίσης, οι χώρες καταγωγής των ερωτώμενων είναι διαφορετικές, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών της Μέσης Ανατολής (Συρία, Ιράκ), Ασίας (Αφγανιστάν, Ιράν) και της Αφρικής (Λιβύη, Ρουάντα, Γουϊνέα, Καμερούν).

Ταυτόχρονα, το δείγμα περιλάμβανε άντρες (7) και γυναίκες (4), διαφορετικών ηλικιακών ομάδων (από 21 έως 63 χρονών) και διαφορετικής χρονικά και ποσοτικά επαγγελματικής εμπειρίας, με αποτέλεσμα να καλύπτονται ετερογενείς περιπτώσεις. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να αναφερθεί πως κάποιοι από τους συμμετέχοντες έχουν εργαστεί για κάποιο χρονικό διάστημα ως διαπολιτισμικοί μεσολαβητές και στο χρόνο που λαμβάνει χώρα η περίοδος των συνεντεύξεων δεν εργάζονται στο αντικείμενο αυτό. Επίσης, κάποιοι από τους συμμετέχοντες έχουν φύγει πλέον από την Ελλάδα και είναι αξιοσημείωτο ότι φέρουν εμπειρία διαπολιτισμικής μεσολάβησης και προσπάθεια συμμετοχής στη διαδικασία ένταξης και από χώρες της Ευρώπης και άρα η συνεισφορά στην έρευνα μεγιστοποιείται, αφού μπορεί να παρατεθεί η εμπειρία συγκριτικά για τις διάφορες χώρες.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το δείγμα ήταν επαρκές (11 συνεντεύξεις), ώστε να παρέχει ποιοτικές πληροφορίες. Αποτέλεσε «δείγμα σκοπιμότητας», αφενός γιατί οι συμμετέχοντες πληρούσαν τα χαρακτηριστικά και αφετέρου είχαν τη θέληση να δώσουν ολοκληρωμένες και απαντήσεις σε βάθος, αφού τους κοινοποιήθηκαν οι ανάγκες της έρευνας και υπογράφηκε έντυπο συγκατάθεσης. Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα είτε στα

ελληνικά είτε στα αγγλικά, ανάλογα με την ευχέρεια του καθενός από τους συμμετέχοντες στην εκάστοτε γλώσσα.

iii. Ο τόπος και ο χρόνος

Η πλειονότητα των συνεντεύξεων (7) έλαβε χώρα στην Αθήνα δια ζώσης με όσους από τους συμμετέχοντες διαμένουν και εργάζονται στην πρωτεύουσα, ενώ τέσσερις (4) από τις συνεντεύξεις έγιναν διαδικτυακά, δεδομένου ότι οι συγκεκριμένοι συμμετέχοντες ζουν και εργάζονται πλέον στο εξωτερικό και η μια εξ αυτών εργάζεται σε μη κυβερνητική οργάνωση που δραστηριοποιείται στη Λάρισα.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τον Ιούνιο και Ιούλιο του 2022 ενώ η διάρκεια των συνεντεύξεων κυμάνθηκε από τη 1 έως και τις 2 ώρες. Η χρονική διάρκεια ήταν, επίσης, σε συνάρτηση και με τα χρόνια εμπειρίας του κάθε συμμετέχοντα και ιδιαίτερα όσοι και όσες από τους συμμετέχοντες/συμμετέχουσες βρίσκονται στην Ελλάδα για παραπάνω από 10 χρόνια, συνεπώς τα βιώματα αφορούν και σε προηγούμενες περιόδους αναφορικά με τα σχετικά με την έρευνα ζητήματα και τις πολιτικές ένταξης και που ακολουθεί η χώρα μας.

iv. Οδηγός συνέντευξης – διεξαγωγή της συνέντευξης

Για να καταστεί δυνατή η σύνταξη του οδηγού της συνέντευξης, δηλαδή του ερωτηματολογίου, που θα χρησιμοποιηθεί, βασική προϋπόθεση αποτελούν η έρευνα και μελέτη άλλων σχετικών επιστημονικών έργων, αλλά και να αποτελέσει άξονα που θα διαπνέει την έρευνα η πιο αρμόζουσα θεωρία που καλύπτει το υπό εξέταση φαινόμενο. Συνεπώς, η παραπάνω θεωρία περί κοινωνικής ενσωμάτωσης, όπως την ορίζει και η Έμκε – Πουλοπούλου (2007), «η πλήρης κοινωνική ένταξη υπό την έννοια της πρόσβασης στα ακόλουθα αγαθά και υπηρεσίες: πρόσβαση στην αγορά εργασίας, στην υγεία, στην κατοικία, στην εκπαίδευση, στην επαγγελματική κατάρτιση, στην εκμάθηση της γλώσσας, στις κοινωνικές υπηρεσίες και στην άσκηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων όπως και ο γηγενής πληθυσμός». Επιπρόσθετα, για τον ορισμό της διαπολιτισμικής μεσολάβησης, όπου όπως είδαμε παραπάνω, δεν είναι κοινά αποδεκτός, θα εστιάσουμε στον περιγραφικό προσδιορισμό πως ένας διαπολιτισμικός μεσολαβητής λειτουργεί ως γέφυρα ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες, προσπαθώντας να συμβάλλει στη σύγκλιση των μεταξύ τους

διαφορών παρέχοντας υπηρεσίες διερμηνείας και διευκόλυνσης της επικοινωνίας και της διαπραγμάτευσης.

Έτσι λοιπόν λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω οι άξονες του ερωτηματολογίου που αναπτύχθηκαν έχουν τους εξής συγκεκριμένους στόχους:

Δημογραφικά στοιχεία: τα στοιχεία αυτά παρέχουν πληροφορίες για τα προσωπικά στοιχεία, το υπόβαθρο, την πορεία μέχρι τη χώρα μας που φωτίζουν πτυχές και επιλογές των συμμετεχόντων αναδεικνύοντας τις αξίες και γενικότερα το πρότερο πλαίσιο στο οποίο κινήθηκαν οι συμμετέχοντες, με σκοπό να κατανοήσουμε καλύτερα την επιλογή εργασίας στη διαπολιτισμική μεσολάβηση.

Εμπειρία από το εργασιακό περιβάλλον: ο άξονας αυτός εστιάζει στις πρακτικές ανάγκες και αρμοδιότητες της εργασίας στη διαπολιτισμική μεσολάβηση, τις προκλήσεις, την ύπαρξη ή μη εκπαίδευσης στα θέματα αυτά, αλλά και την εμπειρία σε σχέση με τις διαφορές ή μη μεταξύ της εργασίας μετάφρασης, διερμηνείας και διαπολιτισμικής μεσολάβησης.

Οι σχέσεις με την κοινότητα των ομοεθνών: ο άξονας αυτός αναφέρεται στις σχέσεις των υποκειμένων με τα άλλα υποκείμενα της κοινότητάς τους. Οι διαπολιτισμικοί μεσολαβητές μοιράζονται κοινά χαρακτηριστικά κουλτούρας με τα άτομα τα οποία υποστηρίζουν. Τα βιώματα γύρω από αυτή τη θεματική είναι πολύ σημαντικά, καθώς αναδεικνύουν εν τέλει τη σημασία και τη λειτουργία του ρόλου αυτού. Διερευνάται, επίσης, η συμμετοχή του υποκειμένου σε συλλόγους και κοινότητες για την υποστήριξη ομοεθνών εκτός του πλαισίου εργασίας και πώς αυτό επιτυγχάνεται. Ταυτόχρονα, οι προκλήσεις/προστριβές που μπορεί να υφίστανται ενδοκοινοτικά αναδεικνύουν και άλλα βαθύτερα ζητήματα, που αγγίζουν τη διαδικασία ένταξης των προσφύγων και μεταναστών στην ελληνική κοινωνία.

Σχέσεις με την κοινότητα υποδοχής: η άλλη πλευρά την οποία καλείται ο διαπολιτισμικός μεσολαβητής να υποστηρίξει. Μέσα από τη δική του εμπειρία ένταξης και ενσωμάτωσης στην ελληνική κοινωνία, στον άξονα αυτό, γίνεται προσπάθεια κατανόησης του ειδικού ρόλου που επιτελούν οι μεσολαβητές και μεσολαβήτριες προς τη διαδικασία ένταξης, της ανάδειξης προκλήσεων στις επαφές με την ελληνική δημόσια σφαίρα και κατά πόσο η εργασία των υποκειμένων στο χώρο αυτό ενίσχυσε ή όχι την προσωπική πορεία στην ένταξη.

Ζητήματα ένταξης: ο τελευταίος άξονας κινείται γύρω από την ένταξη αυτή καθαυτή. Πώς τα υποκείμενα βίωσαν αυτή τη διαδικασία και πώς μέσα από τον εργασιακό τους ρόλο βιώνουν τη διαδικασία για τους υπόλοιπους πρόσφυγες που υποστηρίζουν.

Κεφάλαιο 5: Ανάλυση και Αποτελέσματα

i. Εισαγωγή

Για την καλύτερη απόδοση των δεδομένων και όσων στοιχείων συλλέχθηκαν αναφορικά με τον ερευνητικό ερώτημα, σε πρώτο στάδιο έγινε κωδικοποίηση των δεδομένων και έπειτα διαχωρισμός σε θεματικές ενότητες. Οι θεματικές ενότητες είναι χωρισμένες με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποδοθεί συνολική ερμηνεία στο φαινόμενο που εξετάζεται αλλά και να συνδέσουν το ερώτημα με όσα έχουν μελετηθεί και παρατεθεί στην βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Θεωρήθηκε σκόπιμο, έπειτα από τα ευρήματα και την ανάλυση που προέκυψε, να γίνει ένας διαχωρισμός σε πέντε θεματικές ενότητες. Οι θεματικές ενότητες είναι οι εξής:

- i. Τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων
- ii. Ο ρόλος του/της διαπολιτισμικού/ής μεσολαβητή/τρια
- iii. Οι σχέσεις με την κοινότητα των ομοεθνών
- iv. Σχέσεις με την κοινότητα υποδοχής
- v. Ζητήματα ένταξης

ii. Τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων

Για να γίνει περισσότερο κατανοητό το υπό εξέταση ζήτημα, είναι απαραίτητες πληροφορίες για κάποια δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων, ο σκοπός και ο λόγος του ταξιδιού, το επάγγελμα που ασκούσε, το εκπαιδευτικό υπόβαθρο, το νομικό καθεστώς του ερωτώμενου, αλλά και το εργασιακό καθεστώς/εμπειρία σε σχέση με τη διαπολιτισμική μεσολάβηση.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, το δείγμα αποτελείται από 11 άντρες και γυναίκες διαφορετικής ηλικίας και καταγωγής, με εμπειρία εργασίας στη διαπολιτισμική μεσολάβηση από τα 1 έως και τα 23 χρόνια.

Συνέντευξη 1^η: Αφορά σε άνδρα από το Αφγανιστάν, τριάντα πέντε χρονών, έγγαμος με σπουδές Πολιτικών και Νομικών Επιστημών στη χώρα καταγωγής. Είναι αναγνωρισμένος πρόσφυγας και βρίσκεται στην Ελλάδα 11 χρόνια. Έχει εργαστεί στον τουριστικό κλάδο και τα τελευταία 5 χρόνια εργάστηκε ως διαπολιτισμικός μεσολαβητής.

Συνέντευξη 2^η: Αφορά σε γυναίκα που έχει γεννηθεί στην Ελλάδα από πρόσφυγες από τη Λιβύη, είκοσι οκτώ ετών, άγαμη με σπουδές στην Κοινωνική Ανθρωπολογία στην Ελλάδα. Μέχρι πρόσφατα είχε άδεια διαμονής προσφυγικού καθεστώτος, ενώ πλέον έχει πολιτογραφηθεί. Έχει εργαστεί στην εστίαση και 4.5 χρόνια εργάζεται ως διαπολιτισμική μεσολαβήτρια.

Συνέντευξη 3^η: Αφορά σε γυναίκα από το Ιράκ, τριάντα οκτώ ετών, έγγαμη με Έλληνα πολίτη με σπουδές στη Βιολογία στη χώρα καταγωγής. Βρίσκεται στην Ελλάδα από το 2008 ενώ ως προς το νομικό της καθεστώς βρίσκεται με άδεια παραμονής αναμένοντας την ολοκλήρωση της διαδικασίας πολιτογράφησης. Έχει εργαστεί σε διάφορους τομείς (ναυτιλιακά, διοίκηση επιχειρήσεων) ενώ ως διαπολιτισμική μεσολαβήτρια εργάστηκε για 3 χρόνια.

Συνέντευξη 4^η: Αφορά σε άνδρα από τη Γουινέα, είκοσι έξι ετών, άγαμος με σπουδές στην Κοινωνιολογία στη χώρα καταγωγής. Είναι αναγνωρισμένος πρόσφυγας και βρίσκεται στην Ελλάδα 4 χρόνια. Εργάζεται ως διαπολιτισμικός μεσολαβητής τα τελευταία 2 χρόνια ενώ από την πρώτη στιγμή που βρέθηκε στη χώρα μας υποστήριζε εθελοντικά δράσεις σε ανθρωπιστικές οργανώσεις που υποστηρίζουν πρόσφυγες.

Συνέντευξη 5^η: Αφορά σε γυναίκα από το Καμερούν, τριάντα δύο ετών, άγαμη με σπουδές στα Παιδαγωγικά στη χώρα καταγωγής. Βρίσκεται στην Ελλάδα τρία χρόνια, είναι αιτούσα άσυλο και εργάζεται 1 χρόνο ως διαπολιτισμική μεσολαβήτρια. Πριν την εργασία, υποστήριζε εθελοντικά δράσεις σε ανθρωπιστικές οργανώσεις που υποστηρίζουν πρόσφυγες ως διαπολιτισμική μεσολαβήτρια.

Συνέντευξη 6^η: Αφορά σε γυναίκα από τη Ρουάντα, εξήντα έξι ετών, διαζευγμένη με σπουδές στις Τουριστικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Βρίσκεται στην Ελλάδα από το 1985, όπου ήρθε με υποτροφία για να σπουδάσει, ωστόσο, λόγω του εμφυλίου στη χώρα της, δε μπόρεσε να επιστρέψει και έλαβε διεθνή προστασία εδώ ενώ πλέον έχει πολιτογραφηθεί. Έχει εργαστεί σε μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις, ωστόσο τα τελευταία 23 χρόνια εργάζεται ως διαπολιτισμική μεσολαβήτρια.

Συνέντευξη 7^η: Αφορά σε άνδρα από τη Συρία, σαράντα ενός ετών, άγαμος με σπουδές στη Βιομηχανική Διαχείριση και Τεχνολογία στην Ελλάδα. Ήρθε στην Ελλάδα πριν 23 χρόνια με υποτροφία για σπουδές στη χώρα μας και έχει πολιτογραφηθεί. Εργάζεται στον ανθρωπιστικό χώρο στον τομέα των logistics, εθελοντικά υποστηρίζει την κοινότητά του ως διαπολιτισμικός μεσολαβητής ενώ έχει εργαστεί σε διαφορετικές οργανώσεις ως μεσολαβητής για 5 χρόνια.

Συνέντευξη 8^η: Αφορά σε άνδρα που έχει γεννηθεί στην Ελλάδα από μετανάστες από τη Συρία και το Λίβανο, σαράντα ενός ετών, άγαμος με σπουδές στη Μηχανολογία Ηλεκτρονικών Υπολογιστών στη Βρετανία. Έχει πλέον πολιτογραφηθεί. Έχει εργαστεί σε διαφορετικούς κλάδους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό ενώ εργάστηκε για 2 χρόνια ως διαπολιτισμικός μεσολαβητής.

Συνέντευξη 9^η: Αφορά σε άνδρα από το Αφγανιστάν, σαράντα οκτώ ετών, έγγαμος, ξεκίνησε σπουδές Ιατρικής στη χώρα του, ωστόσο, δεν τις ολοκλήρωσε. Έχει εργαστεί στο Ιράν ως ράφτης. Στην Ελλάδα βρίσκεται από το 2001 ως πρόσφυγας ενώ έχει πλέον άδεια διαμονής επί μακρόν διαμένοντος. Έχει εργαστεί σε διάφορους κλάδους (οικοδομή, βενζινάδικο, ράφτης) ενώ εργάζεται ως διαπολιτισμικός μεσολαβητής από το 2015.

Συνέντευξη 10^η: Αφορά σε άνδρα από το Αφγανιστάν, είκοσι ενός ετών, άγαμος και έχει παρακολουθήσει οκτώ χρόνια βασικής εκπαίδευσης στο Ιράν. Βρέθηκε στην Ελλάδα το 2016

με την οικογένειά του όπου συμμετείχε για 5 χρόνια εθελοντικά ως διαπολιτισμικός μεσολαβητής σε δράσεις σε ανθρωπιστικές οργανώσεις που υποστηρίζουν πρόσφυγες.

Συνέντευξη 11^η: Αφορά σε άνδρα από τη Συρία, είκοσι εννέα ετών, έγγαμος με σπουδές στα Ναυτιλιακά στη χώρα καταγωγής και την Ελλάδα. Είναι αναγνωρισμένος πρόσφυγας και βρίσκεται στην Ελλάδα 4 χρόνια. Εργάζεται ως διαπολιτισμικός μεσολαβητής τα τελευταία 2 χρόνια ενώ από την πρώτη στιγμή που βρέθηκε στη χώρα μας υποστήριζε εθελοντικά δράσεις ως διαπολιτισμικός μεσολαβητής σε ανθρωπιστικές οργανώσεις που υποστηρίζουν πρόσφυγες.

Για λόγους ανωνυμίας και διευκόλυνσης της ανάλυσης των συνεντεύξεων, οι συμμετέχοντες θα παρουσιάζονται παρακάτω με το συντομογραφία Συν και τον αριθμό, δηλαδή «Συνέντευξη 1^η- Συν 1» κοκ.

iii. Ο ρόλος του/της διαπολιτισμικού/ής μεσολαβητή/τρια

Στη θεματική αυτή, αγγίζουμε το βασικό ερευνητικό ερώτημα για το ρόλο του διαπολιτισμικού μεσολαβητή/διαπολιτισμικής μεσολαβήτριας. Οι απαντήσεις αφορούσαν στις αρμοδιότητες, την αντίληψη γύρω από το ρόλο, τους λόγους που εργάζονται ή εργάστηκαν σε αυτόν τον κλάδο, τη σχετική εκπαίδευση, τις προκλήσεις.

Γίνεται αντιληπτό από τις απαντήσεις όλων των συμμετεχόντων ότι η διαπολιτισμική μεσολάβηση ενέχει στοιχεία διερμηνείας και μετάφρασης, όταν αναφέρονται στις αρμοδιότητες που είχαν, οι οποίες ωστόσο ήταν κατανοητές, σε άλλους από την πρώτη στιγμή, σε άλλους στην πορεία και μέσα από την τριβή με το αντικείμενο και ήταν δυνατό να διαχωρίσουν τι καλούνταν να κάνουν- μετάφραση, διερμηνεία ή διαμεσολάβηση. Μάλιστα, όλοι οι συμμετέχοντες αυτοπροσδιορίζονταν ως διερμηνέας-διαπολιτισμικός μεσολαβητής, όπου κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων οι αναφορές στους δύο αυτούς ρόλους εναλλάσσονταν με απόλυτα φυσικό τρόπο:

«Έκανα μετάφραση αρχείων, συνεργασία με τις άλλες υπηρεσίες-κοινωνική, νομική-έκανα διερμηνεία... Ήταν ξεκάθαρες οι αρμοδιότητες που μου είχαν ανατεθεί» (Συν 1)

«Στη Ριτσώνα ήμουν κυρίως διερμηνέας. Τώρα, στον αστικό ιστό, που έχουμε διαφορετικά προφίλ ανθρώπων, είμαι και διερμηνέας και θα πω τη γνώμη μου ως διαπολιτισμική μεσολαβήτρια. Καλούμαι να λύσω κάποια πράγματα που μπορεί να είναι παρεξηγήσιμα» (Συν 2)

«Στην αρχή δεν καταλάβαινα το ρόλο του διαπολιτισμικού μεσολαβητή, απλά έκανα μετάφραση, ήμουν στην πρώτη γραμμή, σιγά σιγά όμως εμπλέκεσαι περισσότερο με τον κόσμο, όχι μόνο να μεταφράσεις μόνο τις λέξεις και χωρίς να κοιτάζεις τι ακριβώς σου ζητάνε και ποιες είναι οι ανάγκες» (Συν 3)

«Είμαι διερμηνέας και διαπολιτισμικός μεσολαβητής, κάνω καταγραφή των ωφελούμενων για να δουν κοινωνική υπηρεσία, κάνω διερμηνεία στα νοσοκομεία και άλλες δημόσιες υπηρεσίες και μεταφράζω έγγραφα. Διερμηνεία είναι λέξη-λέξη, διαπολιτισμικός μεσολαβητής όμως πρέπει να ξέρει τον πολιτισμό των χωρών» (Συν 4)

«Όταν ξεκίνησα, δεν ήταν ξεκάθαρο. Γιατί δεν κάνεις μόνο διερμηνεία. Διαπολιτισμικός μεσολαβητής είναι όταν υπάρξει κάποια παρεξήγηση, να πεις στον ωφελούμενο “Κοίτα, ηρέμησε, αυτό σημαίνει αυτό, δε λειτουργεί έτσι σε αυτήν την κουλτούρα”» (Συν 5)

«Περνάω από όλα. Τηλεφωνήτρια, διερμηνεία, μεταφράστρια, διαπολιτισμική μεσολαβήτρια. Το τελευταίο είναι η πιο σημαντική δουλειά. Να γνωρίζεις τον κόσμο που έρχεται στη χώρα και δεν έχουν ιδέα από τα ελληνικά, να συναντάει κάποιον που μιλάει τη δική του γλώσσα, αμέσως νιώθει ανακούφιση» (Συν 6)

«Θεωρητικά μπορεί να μας έχουν προσλάβει για τη διευκόλυνση της γλώσσας, σίγουρα κάποια στοιχεία της κουλτούρας που προσπαθούμε να μεταφέρουμε, ώστε να μπορούν να γίνουν κατανοητά από τους αρμόδιους εδώ για να συμβαδίζουν οι δράσεις της οργάνωσης με τις ανάγκες των ανθρώπων» (Συν 7)

«Είχα αρκετά ξεκάθαρες αρμοδιότητες. Άλλο μετάφραση που είναι λέξη προς λέξη, μεσολαβητής το λέει η ίδια η λέξη, προσπαθείς να περάσεις τις διαφορές ανάμεσα σε δύο κουλτούρες» (Συν 8)

«Όλα αυτά τα χρόνια, όσο μπορώ και προσπάθησα να είμαι ειλικρινής, να τους βοηθήσω όσο μπορούν να ενταχθούν, εγώ ακόμα και για μια διεύθυνση αν ψάχνουν για την

τοποθεσία-το χάρτη, εντάξει, τους λέω, αυτήν τη φορά θα σου πω πώς θα βρεις αυτή τη διεύθυνση, είναι χρήσιμο για σένα να μάθεις πώς να ψάχνεις» (Συν 9)

«Έκανα διερμηνεία στις γλώσσες που μιλάω- νταρί, φαρσί, τούρκικα και αγγλικά, όταν είχαν ερωτήσεις, τους απαντούσα για να καλύψω τις ανάγκες τους και βοηθούσα τις άλλες υπηρεσίες» (Συν 10)

«Η διαπολιτισμική μεσολάβηση εξαρτάται από την κοινωνία που βρίσκεσαι. Πρέπει να προσαρμόζεσαι, να αντιλαμβάνεσαι τη διαφορά ανάμεσα στους κόσμους. Έκανα μετάφραση εγγράφων και διερμηνεία σε νοσοκομεία και δημόσιες υπηρεσίες. Μπορεί να κληθείς να κάνεις κάτι παραπάνω ανάλογα και με τις δεξιότητές σου, πρέπει να προσαρμόζεσαι, να είσαι δυναμικός» (Συν 11)

Αναφορικά με το λόγο που ξεκίνησαν να εργάζονται ως διαπολιτισμικοί/ες μεσολαβητές και μεσολαβήτριες, παρατηρούμε πως αρκετοί συμμετέχοντες ανέφεραν πως ξεκίνησαν να υποστηρίζουν με τις γνώσεις τους ανάμεσα στις δύο κουλτούρες, καθώς και τη γλώσσα των χωρών καταγωγής, γιατί οι ίδιοι προσωπικά είδαν ότι με αυτόν τον τρόπο μπορείς να είσαι ενεργός και να βοηθήσεις/διεκδικήσεις ο ίδιος τα δικαιώματά σου σε πρόσβαση σε υπηρεσίες, συνεπώς να κατευθύνεις και να υποστηρίξεις άλλους που βρίσκονται στη θέση που βρέθηκαν οι ίδιοι (Συν 4, Συν 5, Συν 10, Συν 11).

Χαρακτηριστικά: «Ήταν πολύ δύσκολα για μένα στο καμπ, κανένας δε μου έδινε σημασία, είχα προβλήματα υγείας. [...] Αν μου έλεγες κανείς πριν 10 χρόνια ότι θα έκανα αυτή τη δουλειά, δε θα το περίμενα [...] Πριν 2 χρόνια έγινα εθελοντής, προσπάθησα να βοηθήσω άλλους ανθρώπους, μου έδωσαν την ευκαιρία να βοηθήσω. Το να βοηθάω άλλους, βοήθησε την ψυχολογία μου-Δίνει νόημα στη ζωή μου» (Συν 4)

Αντίθετα, οι συμμετέχοντες με διαφορετικό νομικό καθεστώς (Συν 1, Συν 2, Συν 3, Συν 6, Συν 7, Συν 8, Συν 9), οι οποίοι βρίσκονται περισσότερο καιρό στη χώρα μας ή είναι πλέον συμπολίτες μας, Έλληνες και Ελληνίδες, αντιλαμβάνονται τη διαπολιτισμική μεσολάβηση ως μια εργασία, η οποία σαφώς ενέχει στοιχεία αλληλεγγύης και ανθρωπιστικής δράσης.

Για παράδειγμα: «Αυτή τη δουλειά δεν την ξεκίνησα επειδή ήθελα να την κάνω [...] Ξεκίνησα αφού τελείωσα την πρακτική μου στη μαγειρική, λέω όχι δε θέλω να ασχοληθώ με

αυτό, κι έχοντας τη μαμά μου από μικρή να προσπαθεί να μου μάθει αραβικά- που εμένα δε μου αρέσουν-και να μου λέει θα τα χρειαστείς θα τα χρειαστείς, κι έβλεπα ότι ζητούσαν οι οργανώσεις, λέω ας το δοκιμάσω» (Συν 2)

«Γιατί ξεκίνησα αυτή τη δουλειά; Μακάρι να είχα ευγενή σκοπό, και να πω ότι την ήθελα αυτή τη δουλειά γιατί είχα την ανάγκη να βοηθήσω κόσμο, αλλά έψαχνα δουλειά εκείνη την περίοδο, μου την πρότεινε μια φίλη μου, και έκανα την αίτηση. Πίστευα ότι όντως μπορούσα να προσφέρω έχοντας γεννηθεί στην Ελλάδα, ήξερα την ελληνική κουλτούρα, γνωρίζω και πολύ καλά την αραβική κουλτούρα και αυτό είναι που χρειάζεται για διαπολιτισμικός μεσολαβητής, δεν είναι μόνο η γλώσσα» (Συν 8)

«[...] Κάποια στιγμή σκέφτηκα ότι αν θα μείνω πολύ καιρό σε μια δουλειά, μπορώ να μάθω λέξεις και φράσεις που ανήκουν σε αυτήν τη συγκεκριμένη δουλειά. Έτσι, δε θα μαθαίνω νέες λέξεις, οπότε με αυτή τη σκέψη ήθελα να αλλάξω δουλειά [...] Μου έκαναν πρόταση από το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες στα σύνορα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας στον Έβρο [...] Μιλάμε για την εποχή που γινόταν χαμός τότε που περνούσαν οι πρόσφυγες από τα σύνορα [...] όταν μας έδιναν την άδεια να μπούμε στο θάλαμο (στο Φυλάκιο), στο κρατητήριο, σε ένα χώρο που μπορεί να χωρέσει 100 άτομα έβλεπες πάνω από 500 άτομα, οι περισσότεροι ήταν φαρσόφωνοι κι όταν έμπαινα από παντού άκουγες μουταρζίμ μουταρζίμ, διερμηνέα, γιατί οι περισσότεροι ήταν από το Αφγανιστάν και το Ιράν. Όταν γυρνούσα στο σπίτι, άκουγα ακόμα φωνές» (Συν 9)

Ένα πολύ ενδιαφέρον ζήτημα που αναδείχθηκε από τις συνεντεύξεις αφορά στην εκπαίδευση και την ειδίκευση σε θέματα διαπολιτισμικής μεσολάβησης, προτού ή λίγο αφού ξεκίνησαν να εργάζονται στο πεδίο αυτό. Από τους συμμετέχοντες, δύο ανέφεραν ότι συμμετείχαν σε κάποιο σεμινάριο οργανώσεων και πιο συγκεκριμένα τις Solidarity Now (Συν 11) και Μετάδραση (Συν 6).

Οι υπόλοιποι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι δεν είχαν καμία επίσημη εκπαίδευση (Συν 1, Συν 2, Συν 3, Συν 4, Συν 5, Συν 7, Συν 8, Συν 9, Συν 10) και ότι η εμπειρία αποκτήθηκε στο πεδίο κατά τη διάρκεια της εργασίας και μέσα από τη συνεργασία με τους άλλες επαγγελματίες.

«Δεν έλαβα καμία εκπαίδευση στο πώς να μιλήσω ή να χρησιμοποιήσω τη γλώσσα, απλώς έλαβα κάποιες κατευθυντήριες οδηγίες μέχρι πού είναι τα όριά μου [...] Μαθαίνεις από την εμπειρία» (Συν 3)

Σύμφωνα με τη Sandra Hale (2008), «Αυτή η κατάσταση οφείλεται στο γεγονός ότι όλοι όσοι εργάζονται ως διερμηνείς (συμπεριλαμβανομένων φίλων και συγγενών) δεν έχουν περάσει από την ίδια προετοιμασία και εκπαίδευση, κάτι που οδηγεί σε διαφοροποιήσεις στην απόδοση και μεγαλύτερη σύγχυση για όσους χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες τους». Προκύπτει, λοιπόν, οι εμπειρίες των συμμετεχόντων να αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα και όσο αναφέρει και η θεωρία πως με την εξαίρεση ελάχιστων προγραμμάτων κατάρτισης που υλοποιούνται από φορείς της κοινωνίας των πολιτών, πολύ μεγάλος αριθμός διαπολιτισμικών μεσολαβητών/μεσολαβητριών που απασχολείται στο προσφυγικό δεν έχει λάβει σχετική εκπαίδευση.

Μια πολύ ενδιαφέρουσα πτυχή, που έδειξε σύγκλιση ανάμεσα στις απαντήσεις και την εμπειρία των συμμετεχόντων αφορά στις απαραίτητες δεξιότητες, που θα έπρεπε ένας διαπολιτισμικός μεσολαβητής να έχει, ώστε να εκτελέσει καλύτερα τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητές του. Οι προσωπικές δεξιότητες, όπως είναι η υπομονή, η διάθεση να ακούσεις και να βοηθήσεις αναφέρθηκαν από όλους τους συμμετέχοντες. Ταυτόχρονα, η γνώση της γλώσσας των ωφελούμενων και βασικών αρχών, αξιών και κανόνων που διέπουν μια κουλτούρα κρίνεται απαραίτητη.

«Να ξέρει την κουλτούρα του ατόμου και της κοινωνίας που ζεις-μπορείς να ξέρεις τη γλώσσα, αλλά να μην ξέρεις τους πολιτισμικούς φραγμούς [...] τις αρχές που έχει ένας πολιτισμός- η θρησκεία, μια κάστα/φυλή, αν δεν ξέρεις τίποτα από αυτά, δε θα σου πουν την αλήθεια» (Συν 4)

«Σίγουρα υπομονή, το πρώτο. Έχει να κάνει με πολλούς ανθρώπους που είναι επείγουσα η ανάγκη τους, η ανάγκη τους είναι πραγματική, να σου αρέσει να βοηθάς τον κόσμο πραγματικά, αλλά πιστεύω ότι πρέπει να είσαι και λίγο ρεαλιστής, να ξέρεις μέχρι πού μπορείς να βοηθήσεις» (Συν 8)

«Είχα επαφή με πολύ κόσμο, μπορούσα να καταλάβω ποιος είναι χαρούμενος, νευριασμένος, ποιος έρχεται με σεβασμό-πρέπει να είσαι καλός με τους ανθρώπους» (Συν 10)

«Να ακούς προσεκτικά και όχι να ακούς για να απαντήσεις» (Συν 11)

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο που προέκυψε από τις συνεντεύξεις ήταν η άγνοια περί της πλασίωσης του επαγγέλματος του διαπολιτισμικού μεσολαβητή/της διαπολιτισμικής μεσολαβήτριας από την ελληνική πολιτεία και η συμπερίληψή του περιγράμματος αυτού του επαγγέλματος στην ιστοσελίδα του ΕΟΠΕΠΠ. Από τις 11 συνεντεύξεις, μόνο 1 γνώριζε για το γεγονός αυτό και ο λόγος ήταν πως κλήθηκε να ετοιμάσει ένα εγχειρίδιο στην οργάνωση την οποία δουλεύει, για τη διαπολιτισμική μεσολάβηση (Συν 2)

Στον άξονα αυτό εξετάσθηκαν και οι βασικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν κατά τη διάρκεια της εργασίας τους, με αρκετούς να αναφέρουν τη σύνδεση με τα δικά τους βιώματα και την εγγύτητα με το πρόβλημα, το οποίο καλούνται να υποστηρίξουν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα:

«Επειδή ασχολείσαι με πολλά προβλήματα, με πολύ άγχος, δεν ξέρεις πότε θα σου θυμίσει κάτι από αυτό το συναίσθημα που είχες, όταν πέρασες και εσύ το ίδιο» (Συν 11)

Άλλες προκλήσεις που ανέφεραν οι συμμετέχοντες αφορούσαν σε διάφορους λόγους, όπως είναι η δυνατότητα να προσφέρεις ποιοτικά και ποσοτικά στους ωφελούμενους και οι διαπροσωπικές σχέσεις με τα άτομα που καλούνται να υποστηρίξουν:

«Ούτε είναι αρκετοί ούτε είναι καλά εκπαιδευμένοι (για να υποστηρίξουν όλες τις ανάγκες)» (Συν 1)

«Έλλειψη εκπαίδευσης, πώς να εντοπίσεις άτομα με ψυχολογικά ζητήματα και πώς να χειριστείς τις συμπεριφορές» (Συν 3)

«Όταν μπορεί να μην έχεις μεταφράσει αυτά που ήθελε ο ωφελούμενος ήθελε να ακούσει, μπορεί να γίνει πολύ αγενής, να σου μιλήσουν πολύ άσχημα» (Συν 5)

«Αυτή η θέση είναι πολύ επικίνδυνη, γιατί είμαστε εκτεθειμένοι μπροστά σε κόσμο που έχει πάθει διάφορα» (Συν 6)

«Πώς να παραμείνεις ουδέτερος [...] Ότι θα βοηθήσω κάποιον επειδή έχω την ίδια εθνικότητα με αυτόν» (Συν 7)

«Με τον κόσμο είναι η δυσκολία, δεν καταλαβαίνουν πάντα ότι χρειάζεται χρόνο για να τους παρέχεις βοήθεια» (Συν 10)

iv. Οι σχέσεις με την κοινότητα των ομοεθνών

Το σύνολο των ερωτηθέντων είπε ότι είχε καλές σχέσεις με την κοινότητα των προσφύγων, με την οποία ο καθένας και η καθεμιά συνδέονται. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό, που προκύπτει μέσα από τις συνεντεύξεις, είναι πως όσοι βρίσκονται περισσότερα χρόνια στη χώρα μας και άρα υπάγονται σε διαφορετικό νομικό καθεστώς από αυτό του πρόσφυγα, δε διατηρούν επαφές με την κοινότητά τους, προσπαθούν ωστόσο να είναι ενεργοί και κοντά και να υποστηρίζουν με όποιο τρόπο τους ζητηθεί, κυρίως με διαμεσολάβηση και παροχή έγκυρης πληροφόρησης για ένα ζήτημα, αλλά σε μεμονωμένα περιστατικά και γύρω από το οικογενειακό ή άμεσο φιλικό περιβάλλον (Συν 2, Συν 3, Συν 6, Συν 7, Συν 8, Συν 9).

«Ήμουν ενεργός στην κοινότητά μου, είχα την εμπειρία και ό,τι μπορούσα το έλεγα, να τους συμβουλέψω, σίγουρα βοηθούσαν τον κόσμο, δεν ήταν επιτυχημένες πάντα γιατί δεν είχαν οικονομική βοήθεια, συνεργασίες επίσημες» (Συν 1)

«Δεν είναι καλές όλες οι κοινότητες [...] Παλιά βοηθούσα» (Συν 6)

Πάντα ως πρώτο πρόσωπο αναφοράς, όλοι ανέφεραν πόσο εύκολα τους προσέγγιζαν για να ζητήσουν βοήθεια. Άλλωστε, δεν είναι τυχαίο ότι στη θεωρία και στην προσπάθεια διαχωρισμού και προσδιορισμού του ρόλου των ανθρώπων αυτών που λειτουργούν ως γέφυρα ανάμεσα σε δύο πολιτισμούς, ονομάζονται και «κοινοτικός διερμηνέας» (Αποστόλου, 2016). Μάλιστα, όπως αναφέρει και η Wadensjö (1998): «Ο κατάλληλος βαθμός εμπλοκής (ή μη-εμπλοκής) των διερμηνέων στις υποθέσεις των πρωτογενών εμπλεκομένων θα πρέπει κατά την άποψή μου να εγείρεται διαρκώς ως ζήτημα και να συζητείται σε κάθε φορέα και δημόσιο οργανισμό όπου χρειάζεται η αρωγή των διερμηνέων».

Ενδεικτικά και όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις:

«Νιώθουν ότι έχουν βρει έναν άνθρωπό τους. Και πιστεύω επίσης το ότι είμαι γυναίκα βοηθάει πάρα πολύ, είτε είναι άντρας είτε είναι γυναίκα. Όταν είναι άντρες αισθάνονται ότι είμαι η μικρή τους αδελφή ή κόρη τους κι όταν είναι γυναίκες [...] τους βγαίνει να είναι πιο άνετες» (Συν 2)

«Είσαι η μόνη του ελπίδα, θα γαντζωθεί από πάνω σου, να μεταφέρει αυτά που θέλει στις αρμόδιες αρχές ή την οργάνωση» (Συν 7)

Στο σημείο αυτό να αναφέρουμε πως οι συμμετέχοντες που έχουν έρθει πρόσφατα (από το 2016 και μετά), ανέφεραν πως έμαθαν αγγλικά στη χώρα μας (Συν 4, Συν 10), για να μπορέσουν αφενός να εξυπηρετήσουν οι ίδιοι τις ανάγκες του και αφετέρου να υποστηρίξουν τις κοινότητές τους. Έτσι, λοιπόν, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως ο διαπολιτισμικός μεσολαβητής όντως προϋποθέτει τη γνώση της γλώσσας της κοινότητας, όχι απαραίτητα της χώρας υποδοχής, θα πρέπει σίγουρα όμως να γνωρίζει την κουλτούρα και τους τρόπους της κοινωνίας υποδοχής. Επιπρόσθετα, όπως αναφέρθηκε σε συνεντεύξεις (Συν 3, Συν 4, Συν 6), το να γνωρίζεις τη γλώσσα που μιλούν οι πρόσφυγες, π.χ. αραβικά ή γαλλικά, δε σημαίνει απαραίτητα ότι γνωρίζεις και τους τρόπους, τα έθιμα των ανθρώπων που τη μιλούν. Για το λόγο αυτό, μάλιστα, στον ανθρωπιστικό χώρο, μπορεί να δεις επαγγελματίες προσφυγικής ή μεταναστευτικής πολιτικής, οι οποίοι εξυπηρετούν ωφελούμενους χωρίς διερμηνέα, γεγονός που έχει θετικά αποτελέσματα.

Στον άξονα αυτό, οι συμμετέχοντες μοιράστηκαν τις εμπειρίες τους σχετικά με συγκρούσεις που να προέκυπταν κατά τη διάρκεια της εργασίας με τους ωφελούμενους. Όπως ανέφερε η πλειονότητα αυτών, *«μπορεί να γίνει πολύ δύσκολο»*.

«Υπήρχαν προβλήματα. Είχα περιορισμούς από τη δουλειά μου και όρια. Το λύναμε με τους συναδέλφους, να ακούσουμε τις ανάγκες τους και να προσπαθήσουμε να το λύσουμε» (Συν 1)

«Δε θα την πω σύγκρουση, από τη δική μου πλευρά, εγώ δε θα συγκρουστώ [...] Αν δεν ηρεμήσει, απλά ο άνθρωπος θα τσακωθεί μόνος του. Τυχαίνει, γιατί είναι πολύ ανθρώπινο» (Συν 2)

«Υπάρχει γκρίνια, ναι μου είπατε να πάω εκεί, αλλά δε με βοήθησαν» (Συν 4)

«Ναι (χαμογέλασε). Μετέφραζα και ήμουν από την ίδια κοινότητα με αυτόν τον άνθρωπο και μου έλεγε ψέμματα για να του δώσω βοήθεια [...] Του είπα ανήκουμε στην ίδια κοινότητα, αλλά τους βοηθάω όλους, δε θα κάνω κάτι διαφορετικό για σένα» (Συν 5)

«Κάποιες φορές, δεν ήρθα εγώ σε σύγκρουση, έπρεπε να μεταφέρω εγώ τη δυσαρέσκεια των υπευθύνων της οργάνωσης στους ωφελούμενους» (Συν 7)

«Υπήρξαν άτομα που ήταν και βίαιοι, είχαν απαιτήσεις [...]έχουν γίνει κάποιες καταστάσεις που υπήρξαν εντάσεις. Το διαχειριστήκαμε ηρεμώντας την κατάσταση και μη θέτοντας άλλο κόσμο σε κίνδυνο» (Συν 8)

«Όταν η οργάνωση έχει περιορισμούς, οι συνθήκες στη συγκεκριμένη χώρα, οι νόμοι του δε σε αφήνουν να βοηθήσεις [...] ένας πρόσφυγας που έχει προβλήματα μπορεί να έρθει εδώ και επειδή είσαι ο πρώτος που έχει επικοινωνία μαζί του, μπορεί να σου φωνάξει, να σε βρίσει [...] αλλά εσύ είσαι εκεί για να τον ακούσεις και να του δείξεις ότι τον καταλαβαίνεις» (Συν 9)

«Στα λόγια. Όταν είχα πει κάτι για τους κανόνες, νευρίασε και ήθελε να τσακωθεί, αλλά εντάξει, λύθηκε ήρεμα μετά από συζήτηση» (Συν 10)

«Κάποιες φορές έχει συμβεί. Μικρότερα θέματα μπορεί να συνέβαιναν, γινόντουσαν επιθετικοί στις αρνητικές απαντήσεις, αλλά όταν ακούς και προσπαθείς να κάνεις το ένα βήμα παραπάνω, λυνόταν» (Συν 11)

Κατανοούμε από τα παραπάνω πως οι διαπολιτισμικοί μεσολαβητές και μεσολαβήτριες, με το να βρίσκονται στην «πρώτη γραμμή», γίνονται αποδέκτες αρνητικών συμπεριφορών. Ωστόσο, με τη σωστή στάση, όπως οι περισσότεροι ανέφεραν, η διένεξη λυνόταν. Τόσο το εργασιακό πλαίσιο παρείχε τη σχετική υποστήριξη όσο και οι προσωπικές δεξιότητες του κάθε ατόμου. Ενδοκοινοτικά, βεβαία, υπάρχει μεγαλύτερη πίεση, ώστε τα άτομα που εργάζονται ως διαπολιτισμικοί μεσολαβητές και μεσολαβήτριες σε οργανώσεις, να υποστηρίξουν περισσότερο, αφού θεωρείται από τους υπόλοιπους πρόσφυγες πως θα μπορέσουν να έχουν ευκολότερη πρόσβαση σε υπηρεσίες.

ν. Σχέσεις με την κοινότητα υποδοχής

Στον άξονα αυτό διερευνήθηκε το θέμα των σχέσεων των ανθρώπων που εργάζονται στη διαπολιτισμική μεσολάβηση με την ελληνική κοινωνία (τους ανθρώπους αλλά και στις υπηρεσίες του δημοσίου), αν ο ρόλος ο οποίος διαδραματίζουν βοήθησε και τους ίδιους για την επίλυση των δικών τους θεμάτων και τη γνώση γύρω από αυτά και ποιοι τομείς του κράτους οργανωσιακά χρήζουν της παρουσίας διαπολιτισμικών μεσολαβητών.

Οι συμμετέχοντες είπαν για την κοινωνία υποδοχής:

«Η Ελλάδα είναι ανοιχτή κοινωνία, όταν προσπαθείς να έρθεις πιο κοντά στη δικιά τους κουλτούρα, βλέπεις ότι δεν έχει μεγάλη διαφορά και το αντιλαμβάνεσαι όταν προσπαθείς να φτιάξεις σχέσεις. Όταν είσαι διαπολιτισμικός μεσολαβητής, η κοινωνία σε αποδέχεται» (Συν 1)

«Οι νέοι είναι ανοιχτοί, οι μεγαλύτεροι σε ηλικία δεν είναι» (Συν 5)

«Για τους Έλληνες, βλέπεις πώς είναι, όταν πας στο εξωτερικό και τους λες είμαι από την Ελλάδα [...] Άψογα» (Συν 6)

«Από τη δική μου εμπειρία, κάποιες κοινωνίες είναι ανοικτές στην Ελλάδα και βοηθούν πολλοί. Πλέον επειδή δε βλέπουν καμία βελτίωση για την τακτοποίηση αυτού του ζητήματος, η κοινωνία έχει κουραστεί, έχει φορτωθεί παραπάνω από αυτό που έπρεπε [...] Είναι ανάλογα την περιοχή» (Συν 7)

«Όταν μπαίνουν πολλοί μαζί και γρήγορα, δεν είναι εύκολο να ενταχθούν-κι αυτός είναι ο φόβος της ελληνικής κοινωνίας, που μπορώ να κατανοήσω. [...] Να μη νιώθουν ότι αυτό το διαφορετικό απειλεί τον τρόπο ζωής τους» (Συν 8)

«Οι επαφές ήταν αρκετά καλές. Τι περίμεναν από εμάς, το είχα στο μυαλό μου, ήταν εύκολο γενικά. Δεν αντιμετώπισα ποτέ ρατσισμό-ίσως ήταν ο κύκλος μου, οι άνθρωποι γύρω μου. Έχουν το βασικό επίπεδο ανθρωπισμού» (Συν 11)

Αναφορικά με το αν η εργασία τους, τους βοήθησε να κινηθούν για τα δικά τους θέματα:

«Με τις υπηρεσίες δεν είχα θέματα, πιστεύω λόγω της δουλειάς, γνωρίζω τους κανονισμούς στα γραφεία» (Συν 9)

«Έμαθα πάρα πολλά και με βοήθησε» (Συν 10)

«Απέκτησα αυτοπεποίθηση και τα κατάφερα» (Συν 11)

Γίνεται αντιληπτό πως το νομικό καθεστώς και τα χρόνια παραμονής στην Ελλάδα, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο για τις ανωτέρω απαντήσεις. Όσοι είναι πλέον Έλληνες και Ελληνίδες πολίτες και όσοι βρίσκονται για πάνω από 10 χρόνια στη χώρα γνώριζαν πώς να κινηθούν για τα δικά τους θέματα (Συν 1, Συν 2, Συν 3, Συν 6, Συν 7, Συν 8)

Ως μια θεματική που θα μας εισάγει στα ζητήματα ένταξης, και καθώς στον άξονα αυτό συζητάμε τις εντυπώσεις των συμμετεχόντων ως διαπολιτισμικών μεσολαβητών και μεσολαβητριών από τις επαφές που έχουν σε καθημερινή βάση με τις δημόσιες υπηρεσίες, όπως είναι τα νοσοκομεία, οι κλινικές, οι Δήμοι, οι Εφορίες, τα ΚΕΠ, αλλά και οι ίδιοι οι υπάλληλοι

«Κάποτε κορόιδευα το δημόσιο, αλλά βλέπεις ότι σε κάθε υπηρεσία έχουν πίεση επειδή δεν έχουν επαρκές προσωπικό και (φαίνεται) η έλλειψη υπομονής» (Συν 8)

«Η συμπεριφορά και εξυπηρέτηση, δεν έχω παράπονο [...] έχει να κάνει με το πώς συμπεριφέρεσαι ή πώς μπορείς να εξηγήσεις αυτό που θέλεις, ο υπάλληλος αλλάζει συμπεριφορά όταν βλέπει μαντίλα σε μια γυναικά, αυτό έχω παρατηρήσει» (Συν 9)

«Μου έχει τύχει σε νοσοκομείο να έχουν ζητήσει λεφτά για να εξυπηρετήσουν τους ωφελούμενους, αυτό το θυμάμαι» (Συν 10)

«Είχα τον τρόπο μου και τα κατάφερα, δεν είχα πολλές δυσκολίες» (Συν 11)

Το σύνολο των συμμετεχόντων ανέφεραν τις παρακάτω υπηρεσίες, όπου χρειάζονται διαπολιτισμικούς μεσολαβητές και μεσολαβήτριες:

«Νοσοκομεία, ΟΑΕΔ, Υπηρεσία Ασύλου, Σχολεία, Ληξιαρχεία, Εφορίες, όλες τις δημόσιες υπηρεσίες»

«Είναι απαραίτητοι για να μπορέσει να κινηθεί το σύστημα, δεν υπάρχει κάποιος τομέας που να μη χρειάζεται-ειδικά στον τομέα υγείας, εκπαίδευση, γραφειοκρατία»

Αναγνωρίζουν πως δεν υπάρχει η δυνατότητα από την πλευρά της πολιτείας να έχει τόσους μεσολαβητές σε τόσες γλώσσες συνέχεια, ωστόσο, οι ανάγκες που καλούνται να καλύψουν καθημερινά είναι πολύ μεγάλες. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να αναφέρουμε πως μεγάλο μέρος των συμμετεχόντων παρέχει και τηλεφωνική διαπολιτισμική μεσολάβηση και διερμηνεία.

Συνολικά, στον άξονα αυτό, οι συμμετέχοντες ανέδειξαν τις πτυχές εκείνες της ελληνικής κοινωνίας, που θα μπορούσαν να τη χαρακτηρίσουν ανοιχτή ή κλειστή στο διαφορετικό και αν ο ρόλος τους λειτούργησε υποστηρικτικά και για τους ίδιους. Οι εμπειρίες των ερωτώμενων, με βάση και το χρόνο διαμονής τους στη χώρα, έκαναν μια αναδρομή στις διαστάσεις του προσφυγικού φαινομένου στη χώρα μας από τη δεκαετία του 1990. Ένα «ταξίδι» το οποίο απεικονίζει και τις αντιλήψεις της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στο διαφορετικό. Σαφώς, όπως ανέφεραν και οι συμμετέχοντες, το ζήτημα αυτό είναι αρκετά σχετικό, όταν περιλαμβάνονται και διαφορετικές περιοχές στην επικράτεια, π.χ. άλλη υποδοχή και αντιμετώπιση μπορεί να βρεις στα νησιά κι άλλη στην ηπειρωτική Ελλάδα και δη σε μεγαλούπολη ή πόλη της επαρχίας. Εν γένει, το δείγμα έδωσε μια θετική εικόνα των Ελλήνων απέναντι στο «ξένο», ενώ οι δημόσιες υπηρεσίες γίνεται κατανοητό κι από τους ίδιους ότι φέρουν μια κούραση και μια εξάντληση που μετατοπίζεται στους ανθρώπους, όχι ότι η αιτία είναι ρατσιστική. Μάλιστα, το γεγονός ότι προσεγγίζουν τις υπηρεσίες ως διαπολιτισμικοί μεσολαβητές και διαπολιτισμικές διαμεσολαβήτριες έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εγκαθίδρυση θετικών σχέσεων με αυτές.

vi. Ζητήματα ένταξης

Ο τελευταίος άξονας της έρευνας αφορούσε στην ένταξη και πώς οι ίδιοι ορίζουν αυτήν την έννοια, τους παράγοντές της. Θέμα, επίσης, το οποίο συζητήθηκε στον άξονα αυτό αφορούσε στο ρόλο του διαπολιτισμικού μεσολαβητή/διαπολιτισμικής μεσολαβήτριας στην ένταξη των προσφύγων. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να παρουσιάσουν τις προκλήσεις που παρατηρούν, καθώς και εάν έχουν να μοιραστούν θετικά παραδείγματα ένταξης.

Οι συμμετέχοντες που βρίσκονται για πάνω από 10 χρόνια στην Ελλάδα τονίζουν τη διαφορά στην αντιμετώπιση και την υποστήριξη των προσφύγων, όσον αφορά τις παρεχόμενες υπηρεσίες και δυνατότητες ένταξης σε σχέση με τις παρεχόμενες υπηρεσίες στη δική τους εποχή (Συν 1, Συν 6, Συν 9)

«Να γίνεις άνθρωπος, ή μάλλον καλύτερος άνθρωπος. Ένταξη για μένα είναι εκπαίδευση και μια ευκαιρία να γίνεις καλύτερος άνθρωπος [...] Πρέπει να νιώθεις ασφαλής, άνετα και να σε χειρίζονται με ισότητα » (Συν 1)

«Ενταγμένο άνθρωπο θεωρώ κάποιον που είτε έφυγε από μόνος του ως μετανάστης είτε αναγκάστηκε ως πρόσφυγας [...] είναι αυτός που θα προσπαθήσει και ο ίδιος (και να υπάρχει πλαίσιο στη χώρα υποδοχής) να μπορέσει να μάθει την κυρίως γλώσσα που ομιλείται στη χώρα αυτή, όχι να ξεχάσει τα ήθη και τα έθιμά του, να μπορεί να κυκλοφορήσει ο ίδιος μέσα στο μέρος το οποίο βρίσκεται [...] έχει καταφέρει να στέκεται στα πόδια του» (Συν 2)

«Να γνωρίζεις τη γλώσσα-κερδίζεις μόνο από αυτό, δε χάνεις» (Συν 3, Συν 5)

«Ένταξη για μένα είναι μεγάλη λέξη. Έχει πολλά στοιχεία μέσα της. Να ξέρεις τη γλώσσα, την κουλτούρα της χώρας, πώς σκέφτονται οι κάτοικοι αυτής της χώρας, να δουλεύεις και να πληρώνεις όλα τα νόμιμα, να είσαι μέρος της κοινωνίας. Για μένα είναι να δώσεις στον άλλο μια δεύτερη ευκαιρία [...] να σε δουν ως άνθρωπο να σε βοηθήσουν να εξελιχθείς» (Συν 4)

«Η ένταξη είναι να μπορεί κάποιος που είναι από μια εντελώς διαφορετική κουλτούρα, να καταλάβει, να λειτουργήσει και να κινηθεί σε μια χώρα καταλαβαίνοντας το σύστημα, τα έθιμα της χώρας-όχι να τα ακολουθεί, να τα κατανοεί» (Συν 8)

«Δεν είναι εύκολο να νιώθεις ότι ανήκεις- πρέπει να σε βοηθήσει η κοινωνία, για να προσφέρεις πίσω» (Συν 11)

Η γλώσσα και η εργασία προκύπτουν ως τα δύο βασικά προαπαιτούμενα, για να θεωρηθεί κάποιος ενταγμένος σε μια κοινωνία. Όλοι οι συμμετέχοντες ανέφεραν πως και τα δύο μέρη θα πρέπει να δείχνουν την ίδια διάθεση και πρόθεση-αυτήν την αμφίδρομη διαδικασία, τόσο παροχής υποστήριξης από την πλευρά της κοινωνίας και των θεσμών όσο και από την πλευρά του πρόσφυγα, ο οποίος θα πρέπει ενεργά να δραστηριοποιείται για την ένταξή του.

Το σύνολο των συμμετεχόντων ανέφεραν πως η ύπαρξη ενός ή μιας διαπολιτισμικού/κής μεσολαβητή/τριας και η υποστήριξη που παρέχει είναι κομβικής σημασίας για τη μετέπειτα διαδικασία της ένταξης.

«Παίζει πολύ μεγάλο ρόλο. Είναι η γέφυρα που μπορεί να βοηθήσει τον ωφελούμενο και να βοηθήσει και την άλλη πλευρά» (Συν 1)

«Ναι, σίγουρα. Θα πρέπει να μην είναι ένα άτομο που θα βασίζονται επάνω του 100% [...] συμβουλευείς τον άλλο» (Συν 2)

«Είσαι σα σύμβουλος, τους λες τι πρέπει να κάνουν για να ενταχθούν, ακόμα κι όταν είναι αιτούντες άσυλο» (Συν 5)

«Οπωσδήποτε, πολύ σημαντικό. Ειδικά στις αρχές που έρχεται κάποιος» (Συν 8)

«Δεν είναι εύκολο να νιώθεις ότι ανήκεις- πρέπει να σε βοηθήσει η κοινωνία, για να προσφέρεις πίσω» (Συν 11)

Δύο ανέφεραν κάπως σκεπτικά πως θα μπορούσε να δημιουργήσει μια αίσθηση εφησυχασμού και άρα ο πρόσφυγας να μη συνεχίσει να προσπαθεί για την ένταξή του- *«Δύσκολη ερώτηση, ο διαπολιτισμικός μεσολαβητής μπορεί να έχει θετικό ρόλο μπορεί και αρνητικό» (Συν 4)* και *« Άμα δε σε ακούνε, σταματάει η ένταξη, δε μπορούν να προχωρήσουν» (Συν 6)*

Επόμενος θέμα εστίασε στις προκλήσεις ως προς την ένταξη. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες ανέφεραν προκλήσεις τόσο σε επίπεδο πολιτείας όσο και σε ατομικό επίπεδο. Ενδεικτικά:

«Δυστυχώς, η Ελλάδα δεν είναι χώρα που παρέχει υποστηρικτικό πλαίσιο, πρέπει εσύ να ξεκινήσεις από κάπου, αυτά που σου δίνουν δεν είναι αρκετά [...] δεν πρέπει να τους πιέσεις να ενταχθούν, τους βοηθάς να ενταχθούν» (Συν 1)

«Η μεγαλύτερη πρόκληση στην ένταξη στην Ελλάδα είναι η ίδια η Ελλάδα [...] δε μπορεί να βγάλει έγγραφα να δουλέψει ο άλλος, το πρόγραμμα ESTIA δε βοήθησε στην ένταξη [...] Μια άλλη πρόκληση είναι ότι δεν υπάρχουν δουλειές» (Συν 2)

«Υπάρχουν πάρα πολλές προκλήσεις, πρώτα το θέμα της δουλειάς-ξέρω πως δεν είναι εύκολο ούτε για τους Έλληνες, μετά είναι η γλώσσα, να έχεις όλα τα χαρτιά» (Συν 5)

«Ο Έλληνας δεν είναι ρατσιστής, φοβάται την αλλαγή του πολιτισμού του. Οι θρησκόληπτοι γονείς είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο για τα παιδιά τους [...] Νομίζω οι χρηματοδοτήσεις για την υποστήριξη των προγραμμάτων-όπως για το στεγαστικό» (Συν 8)

«Για λόγους θρησκείας, κουλτούρας, αυτά που πιστεύουν στο Αφγανιστάν και ζουν για αιώνες με αυτά, για να ενταχθούν χρειάζονται χρόνια» (Συν 9)

Τέλος, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να αναφέρουν κάποιο παράδειγμα θετικού αποτελέσματος κι αν έχουν να αναφέρουν επιτυχημένη ένταξη πρόσφυγα, μέσα από την εμπειρία τους.

Κάποιοι ανέφεραν τους εαυτούς τους:

«Εγώ είμαι ένα παράδειγμα γιατί πάλεψα, δεν έκατσα, υπήρξαν άνθρωποι που μου έδωσαν το χέρι κι εγώ το άρπαξα»,

«Δουλεύω, μαγειρεύω ελληνικά για να εξασκούμε»,

«Καταλαβαίνω σέβομαι και αγαπάω τα έθιμα της χώρας, διατηρώ τα δικά μου, αλλά έχω μια ελευθερία να είμαι αυτό που είμαι κ θέλω να είμαι, μέσα στα πλαίσια της χώρας που μένω».

Οι υπόλοιποι ανακάλεσαν στη μνήμη τους επιτυχημένα παραδείγματα, τα οποία θα μπορούσαν να συνοψιστούν ως εξής:

«Οι άνθρωποι αυτοί που κινητοποιούνται, να μαθαίνουν πράγματα για τη χώρα στην οποία ζουν και προχωρούν στη ζωή τους»

Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα

Στο παρόν κεφάλαιο περιγράφονται τα συμπεράσματα της εμπειρικής έρευνας, προσπαθώντας ταυτόχρονα να δοθούν κάποιες απαντήσεις στα αρχικά ερωτήματα, συνδέοντας τα αποτελέσματα με όσα παρουσιάστηκαν στην βιβλιογραφική ανασκόπηση και τη θεωρία.

Είναι πολύ σημαντικό να αναφέρουμε πως στη θεωρία ένας ορισμός για τη διαπολιτισμική μεσολάβηση δεν υπάρχει, καθώς προκύπτουν διάφοροι όροι τόσο στα ελληνικά όσο και στα αγγλικά (μεταφραστές, διερμηνείς, κοινοτικούς διερμηνείς, διαπολιτισμικούς μεσολαβητές σε διάφορες εκφάνσεις του όρου (πολιτισμικός διαμεσολαβητής, πολιτισμικός μεσολαβητής, διαπολιτισμικός διαμεσολαβητής). Από την έρευνα, ωστόσο, αντιλαμβανόμαστε πως όλοι οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται τις διαφορές των όρων και δη τις διαφορές στο ρόλο ενός διερμηνέα, ενός μεταφραστή και ενός διαπολιτισμικού μεσολαβητή. Ωστόσο, αυτό που δεν είναι ξεκάθαρο και θα μπορούσε να λυθεί με σεμινάρια κατάρτισης, σχετικής εκπαίδευσης στο αντικείμενο αυτό επίσημα, είναι το γεγονός πως η διερμηνεία απαιτεί την ουδετερότητα, την οποία οι συμμετέχοντες ανέφεραν από την εμπειρία τους, που όμως ο διαπολιτισμικός μεσολαβητής θα πρέπει να δώσει τη δική του τροφοδότηση και να πάρει ίσως θέση, ώστε να μπορέσει να κατευθύνει αναλόγως.

Το γεγονός ότι πλέον υφίσταται το προφίλ του επαγγέλματος αυτού εγκεκριμένο από επίσημο φορέα του κράτους, το οποίο αποδίδει ένα πλαίσιο που χρειαζόταν κρίνεται σημαντικό. Αυτό το οποίο όμως μας έδειξε η έρευνα, ότι μόνο μια από τους συμμετέχοντες γνώριζε για την ύπαρξη του πλαισίου αυτού, δείχνει και την αποσπασματικότητα των πρωτοβουλιών που λαμβάνονται γύρω από το θέμα αυτό.

Αναφορικά με τη διαδικασία ένταξης, οι προκλήσεις για να καταστεί δυνατή επικεντρώνονται στην έλλειψη της γλώσσας, αφού η γνώση της γλώσσας στη χώρα υποδοχής είναι το «κλειδί» στην εύρεση εργασίας, το επόμενο σημαντικότερο ζήτημα για να επιτευχθεί η ένταξη. Όπως είδαμε και από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και τη θεωρία, η Ελλάδα έπεται άλλων χωρών της ΕΕ ως προς την πολιτική της για την ένταξη, ακολουθώντας μικρά βήματα, επιδεικνύοντας μια συντηρητική προσέγγιση, αν όχι αντίθετη με την έννοια της ένταξης. Το πλαίσιο το οποίο υφίσταται, φαίνεται να λειτουργεί μόνο στα χαρτιά, με

μεμονωμένες δράσεις, που αποδεικνύουν την έλλειψη σοβαρής πολιτικής βούλησης, ώστε η στρατηγική για την ένταξη που έχει υιοθετηθεί να μη μένει κενό γράμμα. Μάλιστα, από τις συνεντεύξεις που έλαβαν χώρα για την έρευνα του θέματος, προκύπτουν θετικά παραδείγματα ένταξης, τα οποία βέβαια υπάρχουν, γιατί τα ίδια τα άτομα κινητοποιήθηκαν, άρπαξαν όσες ευκαιρίες διαθέσιμες υπάρχουν και δεν πτοήθηκαν από τις δυσκολίες του συστήματος, δημιουργώντας ευκαιρίες, όταν δεν τις παρέχει το ίδιο το κράτος.

Η ένταξη είναι μια αμφίδρομη διαδικασία, η οποία μπορεί να επιτευχθεί με την υποστήριξη και την ύπαρξη επαρκούς αριθμού διαπολιτισμικών μεσολαβητών και μεσολαβητριών σε βασικούς τομείς της δημόσιας σφαίρας, όπως είναι η υγεία, η εκπαίδευση, οι δημόσιες υπηρεσίες που διευκολύνουν τις γραφειοκρατικές διαδικασίες. Παραδείγματα πολιτικών ένταξης από χώρες της ΕΕ, μέσα στο κοινό ευρωπαϊκό σύστημα που λειτουργούμε, που έχουν θετικά αποτελέσματα, όπως της Πορτογαλίας, δείχνουν το δρόμο προς τα εμπρός. Όπως είπαμε, ωστόσο, η χάραξη των πολιτικών γύρω από το προσφυγικό και μεταναστευτικό φαινόμενο προϋποθέτει πολιτική βούληση. Η Ελλάδα, και όπως αναδείχθηκε μέσα από τις εμπειρίες των συμμετεχόντων στην έρευνα, έχει ανά τα χρόνια δείξει πως οι πολιτικές της δε διευκολύνουν την ένταξη. Αντιθέτως, η γνώμη των συμμετεχόντων για την ελληνική κοινωνία, κάνει λόγο για μια σχετικά ανοικτή κοινωνία στο διαφορετικό, που υποστηρίζει και έχει υποστηρίξει ανθρώπους, που προσπαθούν να επανεκκινήσουν τη ζωή τους σε ένα ασφαλές περιβάλλον.

Προτάσεις

Οι διαπολιτισμικοί μεσολαβητές, που συνήθως είναι άτομα τα ίδια πρόσφυγες ή μετανάστες, έως τώρα «πιστοποιούνται» από οργανώσεις που παρέχουν κάποιες εκπαιδεύσεις. Κρίνεται αναγκαίο οι διαπολιτισμικοί μεσολαβητές να καταρτίζονται στο αντικείμενο εργασίας τους και όχι απλά στη διερμηνεία της γλώσσας επιπλέον, καθώς πρέπει να λαμβάνεται υπόψη πως τα άτομα αυτά είναι κυρίως άτομα που τα ίδια είναι πρόσφυγες, που έχουν παρόμοιες εμπειρίες με το άτομο το οποίο καλούνται να μεταφράσουν χρειάζεται να στηρίζονται σε αυτό τους το ρόλο, ιδιαίτερα ως προς την ψυχολογική τους υποστήριξη. Η τακτική εποπτεία αλλά και κατάρτιση θα μπορέσει να τους ενισχύσει στην εργασία τους.

Μια αλλαγή οπτικής στο θέμα της πολιτικής της ένταξης κρίνεται επίσης σημαντική. Αν αυτή δεν είναι δυνατή για λόγους ευρύτερης στρατηγικής, προτείνεται τα βήματα που λαμβάνονται για την καλύτερη πλαισίωση και υποστήριξη του φαινομένου της σύγχρονης κινητικότητας των ανθρώπων λόγω διώξεων και κακουχιών να γίνονται σε πλήρη διαφάνεια και ενημέρωση των εμπλεκόμενων μερών, καθώς και τη συνεχή κινητοποίηση φορέων, συλλόγων και ατόμων που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην καλύτερη διαχείριση των ζητημάτων αυτών.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Schnapper, D., Παπαδοπούλου, Δ., (2008 [2007]) *Η Κοινωνική ενσωμάτωση – Μια σύγχρονη προσέγγιση*, Αθήνα, Κριτική

Αποστόλου Φ., (2015), *Η μετάφραση και η διερμηνεία για δημόσιες υπηρεσίες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών

Αφουξενίδης, Α., Σαρρής, Ν., Τσακίριδη, Ό., (επιμ.) (2012) *Ένταξη μεταναστών: Αντιλήψεις, Πολιτικές, Πρακτικές*, Αθήνα, ΕΚΚΕ

Δημουλάς, Κ. (2006) *Παράμετροι ένταξης των οικονομικών μεταναστών στην Ελληνική κοινωνία: Η περίπτωση της Περιφέρειας Αττικής*, στο Μπάγκαβος, Χ., Παπαδοπούλου Δ. (επιμ.), *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Αθήνα: Gutenberg, σσ. 245 – 289

Εγχειρίδιο σχετικά με την ένταξη για υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και ειδικούς επαγγελματίες, Γενική Διεύθυνση Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας ΕΕ, 2004

Έμκε – Πουλοπούλου, Η., (2007) *Η μεταναστευτική πρόκληση*, Αθήνα, Παπαζήση

Έμκε – Πουλοπούλου, Η., (2009) *Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα. Νομικό καθεστώς, γλώσσα, απασχόληση, ασφάλιση*, Αθήνα, Βογιατζή

Κόντης. Α., (2013) «*Στοιχεία Ενταξιακής Πολιτικής: Η Ελληνική Ενταξιακή Πολιτική μεταξύ Ευρωπαϊσμού και Εθνοπολιτισμού*», στο ΕΚΚΕ Μετά – ανάλυση ερευνών για την Κοινωνική Ένταξη των Μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία, Αθήνα, σ. 41- 65

Μαράτου – Αλιμπράντη, Λ., Καπετανόπουλος, Α., Ιορδανίδου. Α. (2007) *Θεωρητικές προσεγγίσεις του μεταναστευτικού φαινομένου και της γυναικείας μετανάστευσης*, στο Παπαγιαννοπούλου, Μ.Χ. (επιμ.), *Η Γυναικεία Μετανάστευση στην Ελλάδα. Τα ευρήματα της πανελλήνιας έρευνας του Κ.Ε.Θ.Ι.*, Αθήνα: Κ.Ε.Θ.Ι., σσ. 17 – 35

Μπαλούρδος Δ. Τσίγκανου Ι. (2013), *Μετα-ανάλυση ερευνών για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Παπαζήση

Ροζάκου Κ. (2017). «Κοινωνικότητα» και «κοινωνία αλληλεγγύης» : η περίπτωση ενός εθελοντικού σωματείου. Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, 32, 95–120. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14467>

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Barou J., (2014), *Integration of immigrants in France: a historical perspective. Identities. Global studies in culture and power*, Taylor & Francis (Routledge)

Borkert, M., et al (2007), *Local Integration Policies for Migrants in Europe*, Luxembourg: European Foundation for the improvement of Living and Working Conditions

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K., (2007). *Research methods in education* (6th edition). London: Routledge: σελ. 349-355. Ανακτήθηκε 15/11/2021 από: <https://gtu.ge/Agro-Lib/RESEARCH%20METHOD%20COHEN%20ok.pdf>

Fotaki M., (2019), *A crisis of humanitarianism: refugees at the gates of Europe*. Int J Health Policy Manag. 2019;8(6):321–324. doi:10.15171/ijhpm.2019.22

Genova A., Barberis E., (2019), *Social workers and intercultural mediators: challenges for collaboration and intercultural awareness*, European Journal of Social Work, 22:6, 908-920, DOI: 10.1080/13691457.2018.1452196

Gkliati M. (2017), *The application of the EU-Turkey agreement : a critical analysis of the decisions of the Greek appeals committees*, European journal of legal studies, Vol. 10, No. 1, pp. 80-123 - <http://hdl.handle.net/1814/48070>

Gil A., (2021), *Regularisation of migrants' status in Portugal: immigration or public health policy?*, EU Immigration and Asylum Law and Policy, Blog of the Odysseus Network, <https://eumigrationlawblog.eu/regularisation-of-migrants-status-in-portugal-immigration-or-public-health-policy/>

Gunst M, Jarman K, Yarwood V, Rokadiya S, Capsaskis L, Orcutt M, Abbara A, (2019), *Healthcare access for refugees in Greece: Challenges and opportunities*, Health policy, <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2019.06.003>

Käkelä E., (2020), *Narratives of power and powerlessness: cultural competence in social work with asylum seekers and refugees*, European Journal of Social Work, 23:3, 425-436, DOI: 10.1080/13691457.2019.1693337

Leanza Y., et al (2014), *Integration of interpreters in mental health interventions with children and adolescents: The need for a framework*, Transcultural Psychiatry 52(3) DOI:10.1177/1363461514558137

Liddicoat A., (2016), *Intercultural mediation, intercultural communication and translation*, Perspectives, 24:3, 354-364, DOI: 10.1080/0907676X.2014.980279

Martín M., Phelan M., (2009), *Interpreters and Cultural Mediators – different but complementary roles*, Translocations: Migration and Social Change

McAllum K., (2020), *Refugee resettlement volunteers as (inter)cultural mediators?*, Journal of International and Intercultural Communication, 13:4, 366-383, DOI: 10.1080/17513057.2019.1653953

Moulettes A., (2021), *Performing to secure cultural hegemony: mediators' impact on the integration process*, Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal, Vol. 40 No. 5

Paraskevas, A. Brookes M. & Altinay L., (2019) *Global refugee crisis and the service industries*, The Service Industries Journal, 39:9-10, 663-667, DOI: 10.1080/02642069.2019.1619381

Pöchhacker, F. (2007) *“Critical Linking up: Kinship and convergence in interpreting studies”* in C. Wadensjö, B. Englund Dimitrova, A. Nilsson (eds.) *The Critical Link 4: Professionalisation of interpreting in the community*, Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, pp. 11-23.

Scarino A., (2016), *Reconceptualising translation as intercultural mediation: A renewed place in language learning*, Perspectives, 24:3, 470-485, DOI: 10.1080/0907676X.2015.1022192

TIME Project, *Research Report on Intercultural Mediation for Immigrants in Europe*, 2015-2016

UNHCR, *Protection through cultural mediation Handbook*, Belgrade 2020

Στατιστικά Δεδομένα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

<https://www.unhcr.org/data.html>

Το νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο της ΕΕ

https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_en

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, Ελληνική Πολιτική Ένταξης

<https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politiki-entaxis-se-ethniko-epipedo/>

Bluett K., (2021), *Living in Limbo: The Impact of Greece's Safe Third Country Policy on Afghan Asylum Seekers*, Reiss Center on Law and Security at New York University School of Law,

<https://www.justsecurity.org/79134/living-in-limbo-the-impact-of-greeces-safe-third-country-policy-on-afghan-asylum-seekers/>

Translators Without Borders, Field guide to humanitarian interpreting and cultural mediation, <https://translatorswithoutborders.org/resource/field-guide-to-humanitarian-interpreting-and-cultural-mediation/>

Trines S., (2019), *The State of Refugee Integration in Germany in 2019*, World Education Services, [https://wenr.wes.org/2019/08/the-state-of-refugee-integration-in-germany-in-](https://wenr.wes.org/2019/08/the-state-of-refugee-integration-in-germany-in-2019)

[2019](https://wenr.wes.org/2019/08/the-state-of-refugee-integration-in-germany-in-2019)

Παράρτημα

Οδηγός Συνέντευξης

1. Προφίλ

(ηλικία, τόπος καταγωγής, τόπος διαμονής, εργασιακή και οικογενειακή κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο)

- Πώς σε λένε;
- Πόσων χρονών είσαι;
- Από ποια χώρα είσαι;
- Θα ήθελα να μου πεις λίγα λόγια για το πότε ήρθες στην Ελλάδα, με ποιον (μόνος/η ή με οικογένεια/συγγενείς) και τους λόγους.
- Στη χώρα σου δούλευες;/ σπούδαζες ή σπούδασες;
- Πού εργάζεσαι;
- Πόσο καιρό;
- Έχεις εργαστεί ως διαπολιτισμικός μεσολαβητής; Για πόσο καιρό; Σε ποιες γλώσσες;

2. Ο ρόλος του διαπολιτισμικού μεσολαβητή

(εμπειρία από το εργασιακό περιβάλλον)

- Αρμοδιότητες
- Είναι ξεκάθαρος ο ρόλος του διαπολιτισμικού μεσολαβητή για σένα;
- Δεξιότητες που χρειάζονται-τι είναι απαραίτητο;
- Γιατί ξεκίνησες αυτή τη δουλειά;
- Είχες προηγούμενη εμπειρία;
- Έχεις λάβει σχετική εκπαίδευση;
- Σκέψεις για τη διερμηνεία/μετάφραση (σύγκριση με μεσολάβηση)
- Τι θεωρείς απαραίτητο για να συνεχίσεις να κάνεις αυτή τη δουλειά; (περιγραφή αρμοδιοτήτων, επαγγελματική αναγνώριση)
- Προκλήσεις

3. Σχέσεις με την κοινότητα των προσφύγων

- Πώς είναι οι σχέσεις με άλλους συμπατριώτες;
- Σε προσεγγίζουν πιο εύκολα ή πιο δύσκολα για βοήθεια;
- Είσαι ενεργός/η στην κοινότητά σου; (υποστήριξη κι εκτός πλαισίου εργασίας)
- Έχεις βρεθεί σε θέση σύγκρουσης ενδοκοινοτικά στο πλαίσιο της εργασίας;
- Αν ναι, πώς το διαχειρίστηκες;

4. Σχέσεις με την κοινωνία υποδοχής

- Πώς είναι η αλληλεπίδραση με την ελληνική κοινωνία;
- Η εργασία σου παίζει κάποιο ρόλο στις επαφές σου με την ελληνική κοινωνία;
- Πώς προσεγγίζεις υπηρεσίες, όταν αφορά σε δικά σου θέματα;
- Από την εμπειρία σου ως διαμεσολαβητής, η ελληνική κοινωνία σου φαίνεται ανοιχτή ή κλειστή στο διαφορετικό;
- Ποιοι τομείς κρίνεις ότι χρειάζονται περισσότερο υποστήριξη με διαπολιτισμική μεσολάβηση; (νοσοκομεία, διοικητικές υπηρεσίες)

5. Ένταξη

- Τι είναι ένταξη για σένα; Πώς την ορίζεις;
- Τι θεωρείς ότι είναι απαραίτητο για να θεωρηθεί ένας πρόσφυγας ή μετανάστης ενταγμένος στην ελληνική κοινωνία;
- Πιστεύεις ότι ο διαπολιτισμικός μεσολαβητής έχει κάποιο ρόλο στην ένταξη των προσφύγων;
- Ποιες είναι οι προκλήσεις αναφορικά με την ένταξη;
- Έχεις κάποιο θετικό παράδειγμα από την εμπειρία σου αναφορικά με την ένταξη των προσφύγων;

Πρότυπο εντύπου συγκατάθεσης κατόπιν ενημέρωσης

<p>Καλείστε να συμμετέχετε σε μια έρευνα που διεξάγεται από (ονοματεπώνυμο..., ιδιότητα..., Τμήμα...). Πρέπει να είστε 18 χρονών (ή μεγαλύτεροι) για να συμμετέχετε στην έρευνα. Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική. Μπορείτε να αφιερώσετε όσο χρόνο χρειάζεστε για να διαβάσετε το Έντυπο Συγκατάθεσης Κατόπιν Ενημέρωσης. Μπορείτε επίσης να αποφασίσετε να το συζητήσετε με την οικογένεια ή τους φίλους σας. <u>Αντίγραφο αυτού του εντύπου θα σας δοθεί.</u></p>
ΣΚΟΠΟΣ της ΕΡΕΥΝΑΣ
<p>Σας ζητάμε να συμμετέχετε στην παρούσα έρευνα γιατί ο σκοπός της είναι_____</p> <p>Η συμπλήρωση και επιστροφή του ερωτηματολογίου ή οι απαντήσεις στις ερωτήσεις της συνέντευξης αποτελούν συγκατάθεση συμμετοχής στην παρούσα έρευνα.</p>
ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ
<p>Δεν υπάρχουν προβλέψιμοι κίνδυνοι που προκύπτουν από τη συμμετοχή σας στην παρούσα έρευνα. Εάν αισθανθείτε δυσφορία κατά την απάντησή σας σε συγκεκριμένες ερωτήσεις, παρακαλούμε μη διστάσετε να ζητήσετε να παραλειφθούν.</p>
ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΑ ΟΦΕΛΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ
<p>Συμπληρώνεται από τον ερευνητή</p>
ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ
<p>Δεν θα έχετε κάποιο άμεσο και σημαντικό οικονομικό όφελος από τη συμμετοχή σας στην παρούσα έρευνα.</p>
ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ
<p>Κατά τη δήλωση των ερευνητών της έρευνας δεν υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων.</p>
ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ
<p>Οποιασδήποτε πληροφορίες αποκτηθούν σχετικά με την παρούσα έρευνα και οι οποίες θα μπορούσαν να σας ταυτοποιήσουν προσωπικά, θα παραμείνουν απόρρητες και θα αποκαλυφθούν μόνο με την άδειά σας ή όπως προβλέπεται από τον νόμο. Οι πληροφορίες εκείνες που σας ταυτοποιούν προσωπικά, θα διατηρηθούν ξεχωριστά από τα υπόλοιπα δεδομένα που σας αφορούν.</p> <p>Τα δεδομένα θα φυλάσσονται με ευθύνη του ερευνητή.</p> <p>Σε περίπτωση ηχογράφησης, θα ζητηθεί η συγκατάθεσή σας. Μπορείτε να αρνηθείτε να ηχογραφηθείτε. Ο ερευνητής θα μεταγράψει τις ηχογραφήσεις και μπορεί να σας προμηθεύσει με ένα αντίγραφο του απομαγνητοφωνημένου κειμένου κατόπιν αιτήσεώς σας. Έχετε το δικαίωμα να ελέγξετε και να επεξεργαστείτε την απομαγνητοφώνηση. Προτάσεις οι οποίες έχετε ζητήσει από τον ερευνητή να παραληφθούν δεν θα χρησιμοποιηθούν και θα σβηστούν από όλα τα αντίστοιχα αρχεία.</p> <p>Σε περίπτωση που τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιευτούν ή παρουσιαστούν σε συνέδρια δεν θα συμπεριληφθούν πληροφορίες που θα αποκαλύπτουν την ταυτότητά σας. Σε περίπτωση που</p>

φωτογραφίες σας, βίντεο ή ακουστικές ηχογραφήσεις χρησιμοποιηθούν για εκπαιδευτικούς σκοπούς, η ταυτότητά σας θα προστατεύεται ή θα συγκαλύπτεται.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ

Μπορείτε να επιλέξετε να συμμετέχετε ή όχι στην παρούσα έρευνα. Αν συμμετέχετε εθελοντικά σε αυτή την έρευνα, μπορείτε να αποχωρήσετε οποιαδήποτε στιγμή χωρίς καμία συνέπεια. Μπορείτε επίσης να αρνηθείτε να απαντήσετε σε οποιοσδήποτε ερωτήσεις δεν επιθυμείτε να απαντήσετε και να παραμείνετε στην έρευνα. Ο ερευνητής μπορεί να σας ζητήσει να αποσυρθείτε από την έρευνα, αν ανακλύψουν περιστάσεις που το απαιτούν.

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Μπορείτε να αποσύρετε τη συγκατάθεσή σας οποιαδήποτε στιγμή και να διακόψετε τη συμμετοχή σας χωρίς να υποστείτε καμία κύρωση.

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ

Αν έχετε οποιοσδήποτε ερωτήσεις ή ανησυχίες σε σχέση με την έρευνα, μη διστάσετε να επικοινωνήσετε με τον ερευνητή .

Ακολουθούν τα πλήρη στοιχεία επικοινωνίας του ερευνητή.

Διάβασα τα παραπάνω και αποδέχομαι τη συμμετοχή μου στην έρευνα.

Όνοματεπώνυμο		Υπογραφή	
Ημερομηνία			